

การยกเลิกระบบการค้าขายของพระคลังสินค้า

เมื่อถึงประเทศไทยได้วิพากษ์วิจารณ์กับชาวตะวันตกในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ปีที่ ๒ โดยมี
 กรุงศรีอยุธยาแล้ว ปรากฏว่าบริษัทต่างประเทศเข้ามายังกรุงศรีอยุธยามากขึ้นจนสำคัญ
 ต่อการค้าต่างประเทศ กล่าวถึงว่าเป็นผลในบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ๑๖๖๓
 ประเทศในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และ ๒๓ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ และ ๑๗) เป็น
 ระยะเวลาที่ประเทศทางยุโรปได้จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออก หรืออีสต์อินเดียขึ้น เพื่อผูกขาด
 การค้าขายกับอินเดียและประเทศทางตะวันออกไกล บริษัทที่จัดตั้งขึ้นได้มีกฎบัตร (charter)
 จากรัฐบาลของประเทศนั้นให้การค้าขายกับประเทศทางตะวันออกได้แต่รายเงิน ที่ถ้า
 เอกชนจะเข้าไปค้าขายแข่งขันไม่ได้ ประเทศที่จัดตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกขึ้นได้มี ประเทศ
 อังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศส เติมนาร์ก สกอตแลนด์ สเปน ฮอลันดา และสวีเดน ทว่าการ
 ค้าขายต่างประเทศที่เจริญรุ่งเรืองในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้วนั้น เป็นเจ้าพนักงานในบริษัทอินเดีย
 ตะวันออกแทบทั้งสิ้น บริษัทที่สำคัญ และมีอำนาจมากคือ อังกฤษ, ฮอลันดา และฝรั่งเศส

ความพยายามของพ่อค้าต่างประเทศที่จะให้เลิกการผูกขาด

ไทยได้ตั้งพระคลังสินค้าขึ้นเพื่อดำเนินการซื้อขายสินค้ากับต่างประเทศ มีลักษณะเป็น
 การผูกขาด ใ้พ่อค้าเสนาอำมาตย์และขุนนางเป็นเจ้าของกิจการ พ่อค้าต่างประเทศที่เข้ามาจะซื้อ
 และขายได้แก่พระคลังสินค้าเท่านั้น ราษฎรที่สินค้าของตนจะขายได้แต่ที่พระคลังสินค้าแห่ง
 เดียว นอกจากที่พระคลังสินค้านั้นยังไ้แบ่งเรือสำเภาเป็นเรือหลวงออกไปค้าขายอีกด้วย การ

Encyclopaedia Britannica, "East India Company", Vol.7
 (U.S.A. : Encyclopaedia Britannica, Inc., 1967), p.877.

ยังมีในข้อคำของ^๑ อายแต่เอกราชระกษัตริย์ทำให้รัฐบาลไค้ทำไรในการค้าขาย คือ ออก
 ขาบแดง เป็นการเห็นแก่ประโยชน์ให้แก่ตนเป็นสำคัญ การตั้งระกษัตริย์ขึ้นนี้จึงทำให้ข้อคำ
 ต่างประเทศเดือดร้อน เพราะไม่มีโอกาสไค้ค้าขายกับประชาชนโดยตรง คือเลือก^๒สินค้าจาก
 รัฐบาลในราคาสูงกว่าตลาด และขายสินค้าให้ระกษัตริย์^{โดย}ไค้ทำไรน้อยกว่าขายให้แก่ประชาชน
 โดยตรง เนื่องจากระกษัตริย์นำพยามาตราการมีอยู่เสมอ ดังนั้นข้อคำต่างประเทศเหล่านี้
 จึงพยายามเจรจาทำสัญญาขอสิทธิที่จะทำการค้าขายเสรี หรือสิทธิพิเศษในการค้าสินค้าบางชนิด
 โดยไม่ต้องผ่านระกษัตริย์บ้าง ดังปรากฏว่า ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม หรือที่ออกัสตา
 ไค้ทำสัญญาค้าขายใหม่ โดยรัฐบาลแทนเป็นผู้ลงนามตามวิธีข้อตกลงเดิมของฮอลันดา และออกญาเสนา
 ภิบาลเป็นผู้ลงนามแทนฝ่ายไทย ความสนธิสัญญาฉบับนี้ถือการฮอลันดาได้รับสิทธิพิเศษในการ^๓ อำนวยสิทธิ
 จากคนไทย ^๒ เมื่อถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง การผูกขาดการค้าของหลวงปู่ศรี
 ความอ่อนน้อมขึ้น ระกษัตริย์มีเชื้อสายเจ้าฟ้า^๔ ๑ นายสนธิสงครามฯ ที่ขึ้นเมืองไค้ขายให้ชาว
 ต่างประเทศ และเลือก^๒สินค้าจากต่างประเทศไปจำหน่ายให้ประชาชนโดยตรง ชาวฮอลันดา
 จึงไม่พอใจและไค้พยามนำเงินกู้ ฮอลันดา^๕ จมเป็นเหตุให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงชัก
 เคือง ถึงกับทรงมีพระราชดำริจะไค้ยกกองทัพไปตีเมืองนี้กับขอทำการค้าที่สาส์นของ
 ฮอลันดาในคราวนั้น ความปรากฏในจดหมายเหตุของฮอลันดาว่า ในครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้า

^๑สงวน ขึ้นลง, สัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ (โรงพิมพ์อักษร
 บริการ พระนคร พ.ศ. ๒๔๖๘) หน้า ๕๖๘ (อ้างจาก Records of the Relations
 between Siam and Foreign Countries in the 17th Century, Vol. I, p. 77)
 จอห์น แอนเดอร์สัน เขียนไว้ใน English Intercourse with Siam in The 17th
 Century, ว่า สัญญาที่ไทยทำกับฮอลันดาเกี่ยวกับการส่งหนังควางออกไปยังญี่ปุ่นนั้น ทำในสมัย
 ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ

ปราสาททองทรงมีไว้ตั้งให้โค่นามความมั่งคั่งที่ทะเลจากทุกแดน และจึงมีตำนานในการเก็บเรือ
เพื่อจะโดยยกกองทัพเรือออกไป แต่ในที่สุดเรือก็พังโดยไม่ถึงกับรบพุ่ง

เมื่อถึงแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กับ พ.ศ. ๒๒๓๗ (ค.ศ. ๑๖๙๔) บพิต
ออสติกาไครเซียงไทย เกี่ยวกับการค้าของหลวงคือ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงไปรบที่
กัมพูชาทางนำสินค้าต่าง ๆ รวมทั้งหนังสือไปขายร่วมกับประเทศจีน และประเทศอื่น การ
ค้าในกิจการเช่นนี้เป็นกรรมสิทธิ์ให้กับบริษัทออสติกา และกะทั่งสิ้นในรัชกาลได้รับสิทธิพิเศษ
ภักดิ์แต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแล้ว บริษัทออสติกาจึงได้ถือเอาไทยทำสินค้า และ
ได้เจรจาสิทธิพิเศษในทางการค้าจากไทยหลายอย่าง แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ประจวบกับไทย
ยกกองทัพไปกินฆ่า กัมพูชาที่พระนครก่อนแล้ว ออสติกาจึงส่งกองทัพเรือมาปิดปากแม่น้ำ
เจ้าพระยา แล้วขอแก้ไขวิธีการค้าขาย ไทยไม่มีกองทัพเรือพอจะต้านกับออสติกาได้ สมเด็จ
พระนารายณ์มหาราชจึงทรงขอมหาอำนาจกับออสติกาเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๗
(ค.ศ. ๑๖๙๔) เป็นสัญญาระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยฝ่ายหนึ่ง และข้าหลวง
ใหญ่ปีเตอร์ เทอ ปีเตอร์ ซึ่งเป็นรองข้าหลวงใหญ่แมน แบล็กเกอร์ แห่งบริษัทการค้า
ออสติกาในกษัตริย์ออสติกาฝ่ายหนึ่ง ใจความในสัญญาที่เกี่ยวกับการค้ามีดังนี้

...ข้อ • ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าทั้งเขตกัมพูชาและไทยจะร่วมในทวีและความเป็นมิตร
ระหว่างพระเจ้ากรุงสยามและบริษัทการค้าออสติกา รวมทั้งประชาชนทั้งสองฝ่าย

“พระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราช” “พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส”
วารสารออสติกา ปีที่ ๗ เล่ม ๑ (สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๖) หน้า ๖๒
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ “อธิบายเบื้องต้นว่าไทยจะ
เป็นไมตรีกับฝรั่งเศส” ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๔ ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ
เล่ม ๓ (โรงพิมพ์อัสสัมชัญ รัตนบุรี รัตนบุรี พ.ศ. ๒๔๕๗) หน้า ๔

ให้กระสิมแลอยู่มรภาพานแห่งความเป็นธรรม และความจริงใจตลอดไป และมีผลดี
ไป ชัยชัยเมืองและชอพิพาทใด ๆ ที่ใดเกิดขึ้นในอภิศทั้งสองฝ่ายต่างจะสืบสืบ และจะ
ไม่ระลึกถึงอีกโดยเด็ดขาด ต่อผู้ใดกระทำการกล่าวร้ายบริษัท พระเจ้ากรุงสยามก็
จะลงโทษตามโทษตามความผิดนั้น ๆ

ข้อ ๒ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า ยี่สิบปีไปบริษัทมีสิทธิจะดำเนินการค้าขายในสินค้า
ทุกอย่างได้โดยไม่มีภาระใดในเขตพระนครหรืออยุธยา เมืองนครศรีธรรมราช เมือง
พิจิตร และเมืองฉะเชิงเทรา

ข้อ ๓ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า บริษัทมีสิทธิจะรับซื้อข้าวจากกับบุคคลทุกคน ไม่ว่า
จะอยู่ในท่ามกลางใหญ่หรือเล็กโดยเสรี

ในการซื้อข้าวทั้งกล่าว ภาษีที่กำหนดอยู่แล้วเท่าใด ก็ให้คงไว้เช่นเดิม บริษัท
จะไม่ต้องชำระไข่มากกว่าที่กำหนด ทั้งดีแล้วเจ้าและสินค้าชาวตก

อีกประการหนึ่งทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า พระเจ้ากรุงสยามหรือบรรดาข้าราชกิจของ
พระองค์จะไม่ใช้คนจีน ญี่ปุ่น หรืออื่นในการเดินเรือสำเภาทุกชนิด และถ้าฝ่ายบริษัท
พบเห็นคนดังกล่าวในทะเลหลวง ก็ให้บริษัทมีอำนาจยึดเรือสำเภาคนนั้นได้

ข้อ ๔ ทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่า บริษัทขอมือสิทธิในการนำหนังวัว หนังควาย
ออกไปขายตามฝั่งต่างปะเทศใดแต่อยู่บริเวณตลอดไป และบริษัทยังมีสิทธิในการนำ
สินค้าว่างประเภทข้าวเปลือกโคเคียวเสียว

อีกประการหนึ่ง พระเจ้ากรุงสยามจะทรงสั่งให้ออกญาพระคลังช่วยเหลือกิจการ
ของบริษัทในการเก็บกรอหวงตามเงินจากลูกหนี้ของบริษัท และออกญาพระคลังจะ
ต้องคอยตั้งผูกพันเหล่านี้ไว้จนกว่าจะชำระหนี้สินเสร็จสิ้น ในการนี้ผูกพันไม่สามาร
ชำระหนี้ ออกญาพระคลังจะไม่ต้องตั้งตัวผูกพันให้แก่บริษัท

.....

อนึ่ง บริษัทจะจ่ายเงินทดแทนให้พระเจ้ากรุงสยามเป็นเงิน ๔๖ ล้านเงินไทย หรือ ๔๘๒๒ กิโลกรัมเงินของอิตาลี ในการที่บริษัทจะเรือสินค้าของไทยเมื่อ ๓ มิถุนายนที่ เมืองมาเก๊า

ข้อ ๕ บริษัทตกลงกันว่า บริษัทจะคืนสินค้าต่าง ๆ ที่บริษัทได้ซื้อเอาไปจากเรือสินค้าของพระเจ้ากรุงสยามไปให้แก่พระเจ้าในรัชกาลที่ ๕

ข้อ ๖ บริษัทตกลงกันว่า เมื่อใดที่พระเจ้ากรุงสยามจะแต่งตั้งเจ้าใหม่ให้ขึ้นครองราชย์ในราชบัลลังก์สยาม ๓ ประการคือ บริษัทจะส่งมอบเงินจำนวน ๕๐๐๐ ถึง ๑๐๐๐๐ แนน ให้แก่พระเจ้ากรุงสยาม ตามราคาของบริษัทที่ซื้อเอา ทั้งนี้อยู่ในข้อใจที่ว่าพระเจ้ากรุงสยามหรือตัวแทนของพระองค์จะไม่ยื่นข้ออ้างจากผู้นำสยามไทย ตรงแก่บริษัทบ้านบริษัท

ถ้าเมื่อใดที่พระเจ้ากรุงสยามจะส่งทูตไปยังกรุงปักกิ่ง พระองค์ก็ให้พระเจ้าจีนหลวง กวางตุ้ง ๒ คน ร่วมไปกับทูตทุกตัว

เรือสินค้าทางทะเล หรือเรือไทยอื่นใดก็ตามที่มีลูกเรือเป็นคนไทยจะมีสิทธิเดินมาทางปากชายฝั่งเมืองมาเก๊า กวางตุ้ง หนิงโป หรือที่เมืองอื่น ๆ โดยบริษัทจะออกใบคุ้มครองเรือดังกล่าวนี้ให้

เรือสินค้าทางทะเลของชาติอื่นที่มีคนจีนหรือของบริษัทใด ๆ ที่จะมาทำราชการที่ระบอบนาจักรสยาม พระเจ้ากรุงสยามก็จะให้ท่านกงสุลได้โดยไม่มีข้อขัดขวาง ทั้งนี้ ยกเว้นชาติที่เป็นศัตรูกับกรุงสยามอยู่ในเรือดังกล่าว

ในกรณีที่บริษัทจะขายเรือไทยในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเรือพระเจ้ากรุงสยาม หรือเรือของประชาชนก็ของพระองค์ บริษัทก็จะไม่ออกเอกสารที่กล่าวถึงอย่างใด และบริษัทจะช่วยเหลือเจ้าพนักงานให้ด้วยทุกสิ่ง ยกเว้นในกรณีที่เรือไทย ๆ จะเดินมาทางปากชายฝั่งที่เป็นศัตรูกับบริษัท อนึ่ง ส่วนต่างข้างกันจะช่วยเหลือเรือของอีกฝ่ายหนึ่งเมื่อประสบเหตุในเรือสินค้า

บริษัทฯจะไม่โจมตีฐานเรือใดๆ(ถึงแม้จะเป็นเรือของเจ้าบริษัทยา)
 ในน่านน้ำสยาม
 สัญญาทั้งถาวรนี้จะผูกพันพระเจ้ากรุงสยามและข้าหลวงใหญ่ของอินเดียในปัจจุบัน
 และจะผูกพันพระเจ้ากรุงสยามและข้าหลวงใหญ่ของอินเดียของทุกที่ไปตลอดไป...

การที่บริษัทของอินเดียเข้ามาไทยจากราชชาตินั้น เป็นการที่มิใช่คนไทย
 แร่งชั้นการค้ากับอินเดียในประเศจีนและญี่ปุ่นได้ เมื่อคิดถึงการค้าหังหวดของไทยใน
 สมัยนั้นเป็นการค้าผูกขาดของพระเจ้าแผ่นดิน การที่อนุญาตให้บริษัทอินเดียให้ทำการค้า
 เสรี และมีสิทธิพิเศษในการค้ากับและชนิสังศ์ ก็นัยเป็นการเปิดชนนประเศไทยเรื่องการค้า
 อย่างสำคัญ จึงอาจจะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่อินเดียได้รับในครั้งนั้นก็คล้ายคลึงกับส่วน
 หนึ่งของสัญญาที่ไทยทำกับเชอร์ จอห์น บาวริง (คือคล้ายคลึงแต่เฉพาะที่อนุญาตให้ทำการ
 ค้าเสรี) ในเวลาต่อมาอีกประมาณ ๒๐๐ ปี คือในพ.ศ.๒๓๘๘ (ค.ศ.๑๘๔๕) นอก
 ไปจากข้อตกลงให้ของอินเดียผูกขาดการค้าอื่นนึ่งแล้ว พระเจ้าแผ่นดินไทยยังต้องทรง
 ราชวงษ์ไทยแก่ของอินเดียปีละ๑๐,๐๐๐ หาบอีกด้วย^๖

๖ ชจร สุขวานิช ออกญาวิไชเยนทร์หรือการค้าต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
 (โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ พระนคร พ.ศ.๒๕๐๖) หน้า ๑๓๕-๑๓๖

^๖ W. Blankwaardt, "Relations between Holland and Siam",
The Journal of the Siam Society, Vol.VII., (Bangkok: 1959), p.25

^๖ John Anderson, English Intercourse with Siam in the
 Seventeenth Century, (London: Kegan Paul, Trench, Trubner, & Co.,
 Ltd., 1890) p.100

เมื่อสมเด็จพระเพทราชาขึ้นปกครองท้าวเวียงจันทน์เสด็จออกปกครองพระราชอาณาจักรเวียงจันทน์แล้ว พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นว่าชาวญวนที่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเวียงจันทน์ มีมากท้าวเวียงจันทน์จึงได้เสด็จออกเสวยพระสมโภชในเวียงจันทน์ เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๖๖ (ค.ศ. ๑๖๘๓) ขึ้นเป็นวันแรกในรัชกาลของพระองค์ ซึ่งเวลานั้นในเวียงจันทน์มีชาวญวนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บ้างคือ ๑๐๐๐ คนเศษแต่คนจีนไม่ให้เป็นทุกข์ในเรื่องภาษีไทยเท่านั้น คนญวนและชาวเขมรซึ่งเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเวียงจันทน์ในครั้งนั้นก็ได้เป็นทุกข์ท้อใจมาก นอกจากนั้นยังมีพระเจ้านครราชสีมาซึ่งมีพระราชประสงค์แล้ว ๑๐๐๐ คนเศษได้ออกไปจากเวียงจันทน์ต่างประเทศในครั้งนั้น

แต่ชาวญวนมิได้มีสิทธิพิเศษดังกล่าว แต่จากรายงานของก๊อตัน (Gideon Tane) หัวหน้านักข่าวของบริติชซึ่งได้เข้ามาในเวียงจันทน์เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๖๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) ในรัชกาลของสมเด็จพระเพทราชาว่า บรรดาชาวญวนที่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเวียงจันทน์นั้นเป็นพวกที่ขี้ขลาดและกลัวการรบพุ่ง และที่พูดว่า รบพุ่งกันเข้ามาหาเรา การรบพุ่งนั้นเป็นพวกที่ขี้ขลาดกลัวการรบพุ่งในครั้งนั้น ไทยไม่ได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเวียงจันทน์ เพราะเรื่องนี้ไม่สามารถจะถือเอาเป็นข้อเท็จจริงของไทยแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากราคาสินค้าที่ชาวญวนเสนอให้ต่ำกว่าราคาในท้องตลาด " ครั้นสินค้าของชาวญวนที่เข้ามาและคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเวียงจันทน์นั้น จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๒๘๐ (ค.ศ. ๑๖๙๗) ทรงกับรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ๑๐๐๐ คนเศษได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนในเวียงจันทน์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๘๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้มีพระราชสาส์นออกโปรดเกล้าฯ ให้จากอบ ในเสเชล (Governor-General Jacob Mesel) ที่รักษาเวียงจันทน์ทรงพระราชประสงค์ให้ชาวญวนเข้าเป็นสมาชิกการค้าในไทยอีกเช่นเดิม " อย่างไร

^๑ จอร์จ ลูคกานี, เรื่องเวียงจันทน์เชิงอรุณที่ ๔ หน้า ๑๖

^๒ P. Blankhardt, เรื่องเวียงจันทน์เชิงอรุณที่ ๔ หน้า ๒

^๓ เรื่องเวียงจันทน์เชิงอรุณที่ ๔ หน้า ๒

ก็ตามในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พ.ศ. ๒๓๓๓ ไทยและฮอลันดาเกิดขัดเคืองกัน ชาวฮอลันดา
ก็ถูกกีดกันสิทธิพิเศษที่เคยได้รับมาแต่ก่อนหลายอย่าง การค้าขายของฮอลันดาก็เสื่อมโทรมลง ^{๖๐}

ใน พ.ศ. ๒๓๓๗ บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้เข้ามาติดต่อกับการค้าขายกับไทย
ซึ่ง (ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) หลังจากที่กองทัพอังกฤษได้ยกมาในคราวหนึ่ง
เจ้าหน้าที่ของบริษัทได้รายงานไปยังสุริยวงศ์ว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยพระราชทานสิทธิพิเศษต่าง ๆ
ทางการค้าเช่นเดียวกับที่พระองค์ได้พระราชทานให้แก่ชาวต่างประเทศอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตาม
ในปีต่อมานั้นก็มีความเป็นยอมให้ต่ออังกฤษขึ้นและขายสินค้าที่ไม่ต้องการได้ในราชอาณาจักร
แต่สำหรับกิจการอื่นบ้างเช่น เช่น การขัง นอนรอก คือของฮอลันดาเป็นสิทธิพิเศษตามธรรมเนียม
เมือง ^{๖๑} เจ้าหน้าที่ของบริษัทได้รายงานไปยังสำนักงานใหญ่ในลอนดอนเมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๓๓๘ (ค.ศ. ๑๗๙๕) ว่า "...พระเจ้าแผ่นดินไทยพระราชทานเสรีภาพในการค้าเสรีภาพ
นายเดลมโบ (Mr. Delbee) ได้แสดงความปรารถนา..." ^{๖๒} แต่การค้าของบริษัทอังกฤษได้
ประสบผลดี ก็ไม่ต้องเป็นหนี้ใครสักคน ทั้งบรรดาการรายงานของนายจอร์จ กอสท์ไรท์
(Mr. George Goswight) ว่า เขาได้บรรทุกของแดงและสีทุกกองเรือ แต่พระองค์ไม่ทรง
จนกว่าจะได้ให้เห็นให้เสร็จสิ้นก่อน เรื่องนี้เป็นชนวนของความขัดแย้งระหว่างบริษัทอังกฤษกับไทย
นอกจากนี้อังกฤษยังมีไม่พอใจเรื่องที่ก้อเจ้าเอกเทศ หรืออินเดียนโดมเปอร์ชาวอังกฤษมาพำนักกับ
ไทยซึ่งด้วย การที่ก้อเจ้ามีผลประโยชน์กับไทยก็เพราะเขาสามารถทำการค้าส่วนหัวได้โดย
เสรีภาพ) อีกประการหนึ่งอังกฤษไม่พอใจการที่ไทยผูกขาดการค้าของแดงและสีทุกเป็นของหลวง

^{๖๐} สงวน ชัยภง เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๒ หน้า ๒๒๒-๒๒๓

^{๖๑} John Anderson, เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๒ หน้า ๑๑

^{๖๒} เรื่องเกี่ยวกับเมืองอรุณที่ ๑๑ หน้า ๑๒ "...If king hath given us
the Liberty of a free trade as desired p. Mr. Delbee..."

เนื่องจากนิสัยของคิงกล่าวว่ามีที่อังกฤษให้พระคิงท้าววิติงเสรมหาราชพาขบวนมาของ
 อังกฤษให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เมื่อพระคิงได้บอกว่า กรุงศรีอยุธยาและพระราชาชาชาติกรไทย
 เปิด^{ตลาด}เป็นการค้าเสรีสำหรับต่อค้ากับและชาวโปร และได้แสดงความสนใจที่บริษัทอังกฤษไม่เต็ม
 เป็นการส่งเสริมการค้าขายเหมือนอย่างชาติอื่น ๆ อย่างไรก็พระคิงจะเสนอเรื่องไปยัง
 ยังต่อที่นางหลวงและบุรีการพระคิงอินเดีย เพื่อจะให้มีสิทธิการค้ากับต่อค้าอังกฤษ พระคิง
 ยังได้ตั้งเคอิมแตรง (strange) ท้องอังกฤษให้เคอิมแตรงทำงานของบริษัทยังให้บริษัทยัง
 ท้องที่ในเมือง ไทยพระคิงมีใบบอกบอกอีกกับ การค้าของอังกฤษในไทยของปีของปีของ
 อีกรยะหนึ่งใน พ.ศ. ๒๒๑๗ (ค.ศ. ๑๖๗๔) เมื่อพระเจ้า จอห์น โคร์ได้ส่งพระ
 ราชอาชญาพระเจ้าแม่ทิโยทพระราชาท้าวพระบรมราชา มาตามคำในการค้าขายในพระราชา-
 ชาชาติกรไทยได้มีสิทธิพิเศษต่าง ๆ เหมือนกับที่ได้เคยมีมาแล้ว และขอความมั่นใจว่าจะไม่
 ได้รับความร่ำรวยหรือเดือดร้อนจากการกระทำของเอกชนชาวอังกฤษที่มีไต่ทางมาอยู่กับบริษัท
 เรื่องนี้เมื่อไรโดยเบอรันั้นเป็นเรื่องที่อังกฤษ ไม่พอใจมาก เมื่อออกนอกได้มีพวกนี้เป็นพวกงาน
 กับไทยและเมื่อเรื่องที่มีให้คนนอกไปค้าขายยังประเทศญวน จีน และญี่ปุ่น ชาวอังกฤษ บางคน
 ยังได้รับจ้างเป็นข้าราชการ เช่น เบอรันาบี (Burnaby) เป็นที่ออกพระกระษัตริย์
 และแซมูเอล ไวท์ (Samuel White) เป็นออกพระกระษัตริย์ เป็นต้น เบอรันาบี และไวท์
 ได้แต่งเรือออกฝึกเรือสินค้าที่ไม่ใช่เรืออังกฤษในอ่าวเบงกอล การกระทำของอินเดียน-
 โสเปเบอร์จึงกล่าวหาให้บริษัทอังกฤษเสียชื่อเสียง และไม่พอใจไทย จนถึงกับประกาศสงครามกับ
 รัฐบาลไทยในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในตอนปลายรัชกาลกรุงศรีอยุธยาต่อค้าอังกฤษ
 ลงเรือมาค้าขายในไทยบ้าง แต่ได้มาทำเป็นการค้าอย่างเปิดเผยกัน

เรื่องเกี่ยวกับเรื่องอรรถที่ ๑๒ หน้า ๑๒๒, ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๒๖, ๑๒๗ และ ๑๒๘

๑๓ อรรถ อูทกานิช, เรื่องเกี่ยวกับเรื่องอรรถที่ ๑ หน้า ๔๕

โดยเหตุนี้จะเห็นได้ว่าความที่ไทยบำรุงการศึกษาระดับสูงของพระองค์ทรงพระราชดำริ
รับราชการที่ไทย และการผูกขาดการค้าบางอย่างไว้ทำให้ยังคงไม่พอใจและพยายามบ่อน
ทำลายไทยโดยระบอบการค้าที่เห็น แต่ก็ไม่น่าเป็นห่วงอะไร จึงทำให้ยังคงผูกใจครองเมืองกับบริษัท
จีนเดิมระงับออกประกาศสงครามกับไทย

กอลแบร์ (Colbert) เป็นานับหนึ่งของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ (Louis XIV) โอรสเสวยมเหษีที่ซัดอนีเยอของฝรั่งเศสในรัชกาลการศึกษากับประ เเทพทาง
ตะวันออกตกทอดกัน ใน พ.ศ. ๒๒๒๖ (ค.ศ. ๑๖๘๓) ฝรั่งเศสได้มาทั้งที่ตั้งถิ่นฐานของบริษัทจีนใน
กรุงศรีอยุธยา และมีวัดและโบสถ์ ๗.๕.๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) สมเด็จพระนารายณ์นเรนทร
โปรดให้ตั้งราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาและโปรดพระยาราชนาคราชมนตรีให้บริษัทฝรั่งเศสค้าขาย
ในไทยได้ ไทยได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ อีกด้วย แต่ฝรั่งเศสจะได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ แล้ว แต่
ก็ยังมีปรากฏว่าบริษัทฝรั่งเศสได้มีหนังสือมาถึงเมอร์ เซอร์ เดส-ลองเดอส์ ให้พิจารณาว่าสัญญา
กับพระเจ้าแผ่นดินไทย ใน พ.ศ. ๒๒๓๒ (ค.ศ. ๑๖๘๙) ตามที่ข้อ ๑๖ นี้คือ (๑) ให้บริษัท
ฝรั่งเศสมีอำนาจที่จะทำการค้าขายไทยไม่มีบริษัทอื่นอย่างใด (๒) บริษัทมีอำนาจของแดง
และสินค้าอย่างอื่นซึ่งจะมารวมออกพระราชอาณาเขต (๓) บริษัทจะมีบริษัทไทยซึ่งจะยอมได้
เพราะปลูกในประเทศไทย โดยที่หากซื้อไว้กับหัว คือ ราคายาบาทละ ๒ บาทก หรือ ๒
กึ่งถึง ๒ บาท (๔) หากหนัก ๑๖๐ ปอนด์ฝรั่งเศส (๕) ท้องที่ที่ขึ้นโทษจะมากกว่าที่ไทย
ไม่ไกลนอกจากนี้งานของบริษัทฝ่ายเดียวเท่านั้น ฝรั่งเศสให้คำสัญญากับไทยใน พ.ศ. ๒๒๓๒
ไทยมีสิทธิการค้าอย่างกว้าง และยังมีข้อความเพิ่มเติมไว้ว่า ถ้าบริษัทไทยไปจากท้องที่ต่างประเทศ
คนใดแล้ว ก็ให้บริษัทไทยและบริษัทอื่นทำ แต่กิจการของบริษัทจะต้องห้าม มีจำนวนบริษัทไทย

ที่ได้คือไว้บ่อนเจ้าพนักงานของไทย และเจ้าพนักงานและข้าศึกไทยไว้ ๑๖ และถ้ากระ-
 ดล้มตั้งบริษัทไทยออกไปทำขายนอกพระราชอาณาเขตจะต้องทำบัญชีจำนวนบริษัทไทยไว้เพื่อรับเข้า
 บริษัททุกครั้งที่ส่งออกไป ถ้าจำนวนบริษัทไทยที่เก็บได้ในพระราชอาณาเขตมีจำนวนมากขึ้นความ
 กิจการของบริษัท บริษัทจะต้องบอกให้กรมท่าทราบด้วยแล้ว ๒ ปีว่า คดีไปบริษัทจะต้องการบริก-
 ไทยจำนวนเท่าไร เมื่อได้ทราบจำนวนแล้ว พระคดียังจะได้ตั้งบริษัทไทยไว้เพื่อลดความมั่ง
 การของบริษัท ๓ แม้ฝรั่งจะได้อำนาจสิทธิแลอย่าง ๑ เป็นอันมากแล้ว ต่อมาอีก ๒ ปี คือ
 พ.ศ. ๒๒๖๘ เรอวาลิเย เดอ โทนองก็ได้เป็นราชทูตเข้ามาจากประเทศฝรั่งเศส เพื่อเจริญ
 ทางพระราชไมตรีและทำสัญญากับไทย ไทยยอมเป็นสัญญาเกี่ยวกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์มี
 ๑๑ ทัศนาม และได้ออกนามในสัญญาฉบับนี้เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๖๘ (ค.ศ. ๑๖๒๕)
 ที่เมืองตุงรี

คุณวิญญูพาณิชย์มีความรักต่อแม่

.... สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไทยทรงอนุญาติให้บริษัทฝรั่งตั้งสถานีการค้าใน
 พระราชอาณาจักไทย บริษัทฝรั่งตั้งสถานีการค้าขายในประเทศไทย ไทย
 ไม่ต้องการให้เขาและชาวต่างชาติใด เขาก็จะให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลการตรวจตรา
 ความเรียบร้อย

พระบรมพงศาวดารภาคที่ ๒ - เรื่องไทยกับฝรั่งเศสเป็นไมตรีกันครั้งแรก -
 สมเด็จพระนารายณ์ พระบรมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑ (เรื่องพิมพ์ครั้งแรกที่
 พระนคร พ.ศ. ๒๔๕๓) หน้า ๑๓-๑๕, ๕๖-๕๗

พระบรมพงศาวดารภาคที่ ๑๑ - เรื่องอพยพชาวญวนของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 ราชวงศ์กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภาค ๑ (เรื่องพิมพ์โดย
 พิทยะธรรมากร พระนคร พ.ศ. ๒๔๖๐) หน้า ๒๖-๒๘

๒. คณะกรรมการจะนำสินค้าทางประเทศเข้ามาในระเทศไทยใช้ชื่อของบริษัท
ไม่ได้...

๓. เสรีภาพในการค้า หมายถึงว่าบริษัทมีเสรีภาพในการซื้อและขายสินค้าทุก
ชนิดที่มีค่าในค้าที่โลกภายนอก (คือสินค้าที่รัฐผูกขาดเช่นฝิ่น บุหรี่ ถ้าใครค้าสินค้าเหล่านี้
ก็มีว่าผิดสินค้าผูกขาด)

๔. บริษัทมีสิทธิจะซื้อและขายสินค้าใด ๆ ที่อยู่ในต่างประเทศหรือขายในเมืองมา
เข้ามาในประเทศไทย หรือที่บริษัทนำเข้ามาเพื่อประโยชน์ของบริษัทเอง แต่มีเงื่อนไข
ว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยมีสิทธิที่จะซื้อสินค้าดังกล่าวที่ละของกับพระราชาประเทศ
เพื่อใช้ในราชการ

๕. คณะกรรมการมีสิทธิที่จะซื้อสินค้าดังกล่าวนี้ก็ได้เพื่อให้นายของตนใช้ แต่ถ้า
ปรากฏว่าทำการละเมิดไทยไปกับกับคนอื่น ๆ บริษัทก็จะวินิจฉัยข้อนี้เสียระหว่าง
รชการพิจารณาจากพระเจ้าแผ่นดินไทย

๖. คณะกรรมการพระเจ้าแผ่นดินไทยจะทรงยกเว้นการเก็บภาษีอากรเข้ามา และออกต่อ
สินค้าทุกชนิดที่บริษัทนำเข้ามาในเรือต่างประเทศเพื่อการใช้ของบริษัทเอง

๗. คณะกรรมการมีสิทธิที่จะยกเว้นไม่ได้ นอกจากนามของคน และถ้าหากว่า
เอาชื่อของบริษัทไปใช้เพื่อของต่าง สินค้าเหล่านี้จะถูกปิดหมด

๘. บริษัทใดรับอนุญาตที่จะนำสินค้าเข้าไปในที่ตั้งยังไม่แยกกระทำเลย และที่จะ
เข้าเรือจากนอกเขตทั่วโลกก็ให้ตามต้องการ และให้มีสิทธิต่าง ๆ ดังระบุไว้ในข้อ ๑
.....

๙. คณะกรรมการพระเจ้าแผ่นดินไทยทรงอนุญาตให้บริษัทมีสิทธิผูกขาดใน
การค้ากับทุกในเกาะกลาง และริมทะเลขึ้นกับเกาะกลาง ชายอื่น ๆ จะมากไม่ได้
เลย และให้บริษัทสร้างสถานีการค้าขึ้นไม่ได้ แต่มีเงื่อนไขว่าบริษัทจะต้อง

แผนซึ่งก่อเสนาบดีกลั่นแกล้งขู่ขู่ และแผนซึ่งโจรจะร้องไม่เปลี่ยนแผนของเดิม นอกจาก
เป็นวิธีที่จะร้องนำขึ้นคดีในพระอารามหลวงการไปยังเกาะต่าง ถ้าวิธีนี้ไม่กระทำตาม
นี้ พระอารามมัทธมนิธิจะทำการรักษาตามสัญญาเดิม ๆ ได้ โดยไม่มีโทษต่อเจ้าพระกรม
ใดก็ได้

๖๖. บริษัทมหิศลที่จะเปิดตลาดการค้าขึ้นในเวโต ๆ ที่มีบริษัทการค้าเห็นว่าเป็น
สำหรับกิจการค้าภายในพระอารามมัทธมนิธิไทย แต่มีเงื่อนไขว่า จะต้องได้รับความเห็น
ชอบจากเสนาบดีไทยก่อน และจะไม่ทำการก่อสร้างใด ๆ ก่อนได้รับอนุญาต

.....

๖๗. สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไทยทรงยกเมืองสองชุก และดินแดนขึ้นกับเมืองนี้ไว้
แก่บริษัทเพื่อสร้างบ้านพักการ และจัดการได้ทุกอย่างตามต้องการ...

แต่ครั้งนั้นจะใจรับสิทธิพิเศษต่าง ๆ จึงกล่าว แต่ยังมีผู้วิจารณ์ว่า เซอวาติเม
เคอ ในเมืองคัง ตูจะขอเสรีภาพการค้าแก่เมืองไทยและชายฝั่งที่นำเข้ามา และมีสิทธิ
สินค้าที่เมืองของไทยและสินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศได้โดยไม่มีข้อกีดกัน และแต่จะ
รับเสรีภาพโดยสมบูรณ์ก็ควรจะต้องสิทธิที่สินค้าทั้งกล่าวโดยไม่มีข้อกีดกันการค้าของพระเจ้า
แผ่นดิน นอกจากในบางน้อยที่สุดที่ควรยกเว้นราคาของสินค้าจากฝรั่งเศส
และจากโคโรมันเตก ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงมีชื่อ ราคาที่ต่ำกว่านี้ควรจะวางไว้ในอัตราสูง
กว่าราคาในใบรับของแห่งกาเบรียล (Invo1๐๐) notes ถ้าแผ่นดินค้าที่มาจาก
ฝรั่งเศส และพระเจ้าแผ่นดินไทยควรจะให้ราคาสินค้าจากญี่ปุ่น จีน และจากประเทศอื่น ๆ

๖๖ อรรถ สุนทรานิช, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรุณที่ ๘ หน้า ๔๐, ๔๐๑-๒

ในแถบอินโดจีน ในราวกลางศตวรรษที่สิบเก้า ← ของราวที่เขียนจากสถานที่มีใน แถบแคว้นบะ
แกงโคญวาทย์เขียนไว้

ซึ่งคือสัญญาที่เซวาลิเบ เกอ โยของค มาไว้ใน ค.ศ.๑๖๖๕ (ค.ศ.๑๖๔๕) นั้น มี
ข้อความบางข้อที่มาร์ควิส เกอ มาร์ควิส (Jo Marquis de Seignelay) และบริพัตร
เสลโรตอง จึงได้ร่างสัญญาแก้ไขใหม่ ในครั้งนั้นบริพัตรเสลโรตองได้ เมอร์ซีเออร์ เกอ ตา-
กูเมอร์ เป็นราชทูตเข้ามาใน ค.ศ.๑๖๖๐ และไปเซเบเรต์ (Céberet) ที่หน้าที่เป็นผู้เจรจา
ในการเจรจาทิ้งนี้ไทยไม่สู้จะมีผลตามความประสงค์ของฝ่ายบริพัตรเสล แต่ในที่สุดทั้งสองฝ่ายก็
ตกลงเป็นสัญญาที่เมืองเวญูรี เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ค.ศ.๑๖๖๐ ผู้แทนฝ่ายไทยที่ลงนามคือ
ออกญาพระเพ็ชร ส่วนแห่งไทยอินท และพระยาวิเศษ นักรบราชโกลา ผู้แทนฝ่ายบริพัตรเสลคือ
ตากูเมอร์ และเซเบเรต์

ในเรื่องที่เกี่ยวกับถาวรภาพของสัญญานี้

.... ข้อหนึ่ง สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ใหญ่ พระราชทานแก่
กษัตริย์บริพัตรเสล ที่แห่งหนึ่งใกล้ที่กรุงศรีอยุธยาผู้ใหญ่ ในครั้งนั้นโดยอยู่ฝ่ายบริพัตรเสล

๒ ข้อหนึ่ง สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ใหญ่ พระราชทานแก่
กษัตริย์อินท ๓ จังหวัดกรุงศรีอยุธยา แคว้นจันทบูรบอน, แคว้นทังบวง ใน
ประการหนึ่ง ถ้ากษัตริย์อินทเอาดินแดนหรือที่ในกำบังของกษัตริย์อินทเองก็ดี แต่ในกำบัง
เจ้าพระวรวงศ์เจ้าราชกุมารี ก็ในอินทจะยกผู้ใด ๆ ความดีของกษัตริย์อินทจะแนะนำให้ ชำร่าให้
ผู้ใดตามปรารถนา แต่เอาข้อประการใดมา จักรวรรค์ ประการหนึ่ง ถ้ากษัตริย์อินทใด ๆ

W. Hutchinsen, "Four French State Manuscripts"
The Journal of the Siam Society, Vol. XXVIII, Part II, (April 1935)
p. 238

เอาสินศกเขามา แลกกับเงินทองการก็ได้ อชายความใจเกิด เพราะว่าถ้าเราพอถึงจะ
ต้องการสินศกในทางรับราชการก็ถูกค้ำทั้งปวงนอกนั้นก็ยังมีเอาเขามาเงิน แลกกับ
ต้องการสินศกก็มีอยู่ ก็ให้พนักงานช่างกับมีมาที่องแก่เสนาบดี ผู้เจ้าพนักงานเมื่อมรด
ถูกค้ำกับเขามาถึง เสนาบดีก็จะถึงแก่เราคง ในบางส่วนให้ขอการควบคุมก็ของกับมี
และราคาทั้งนี้ให้เอาแล้วทำหนังสือออกทุกคืน

ประการหนึ่ง ถ้าแก่กับเงินทองการก็อิมเทศ ชุมด ๒ เมืองกลาง บางก็ แด
งาร้าง แดข้าง แดเจิมพระวิธชา ชุมด ๓ ... ๕๖๖ ก็ให้ทางคลังรับให้เสนาบดี
ก็อชายแก่ถูกค้ำทั้งปวง แดอย่าให้สินศกมีอชายกับสินศกทั้งนี้ในถูกค้ำ จึงได้
ชาวอริขึ้นเลย ด้วยสินศกนั้นเป็นสินศกของอชวง แดทำหนังสือออก
ชาวอริขึ้นเลย ประการหนึ่งสินศก ทั้งสองหนั้น...

ก็ให้พระวิธชา ก็ประสิทธิ์ สุนทรธิด แดอิน แดเรื่องสารมาอชวง ถ้าแ
ดแก่พระมหากษัตริย์ราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาใหญ่ พระราชนิพนธ์ให้ชื่อไฉน จึงได้
ชื่อไฉน ถ้าแคว้นให้พระราชนิพนธ์ให้ชื่อไฉน อชวงให้ชื่อไฉน ถ้าแก่กับมีเอาเอง
มีชื่อเขามาให้พนักงานช่างกับมีเป็นารมาสินศกเสนาบดี ถ้าแคว้นอชวงรับ
ราชการก็ให้มาของก็เอาใช้คนรับทั้งปวง

ประการหนึ่ง เมือง ๓ จังหวัดกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายเหนืออำเภอ โขแมงนักนางเจ้า
พระยา สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาใหญ่ พระราชนิพนธ์ให้ชื่อ
วิธชาชื่อ แดอย่าให้กับเมืองวังเสด็จอชวงในดินแดนนั้น ถ้าแคว้นวังเสด็จใน
เมืองโค ขกฝ่ายเหนืออำเภอ โขแมงนักนางเจ้าพระยา แดมีทั้งชื่ออชวง แดให้
เอาเขามาในกรุงเทพ ก็ให้ อชายเกิด

ประการหนึ่ง สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาใหญ่ พระราชนิพนธ์
จากอชวง แดรัชชาทังปวงแก่กับมีวังเสด็จให้เข้าออกจงสระพุด อย่าให้ในอชวง

แต่ให้ตั้งขึ้นทางว่าสิบครึ่งบรรทุกษาให้แก่เจ้าพนักงานเมืองธนบุรี และเมื่อบรรทุก
สิบครึ่งจะออกไปนั้น ก็ให้ขึ้นทางว่าสิบครึ่งบรรทุกษาให้แก่เจ้าพนักงาน ๓ กรุงเทพมหานคร
และเอาตราเบิกจำนวนสำหรับเข้าออกของบุคคลทั้ง

๓ ข้อหนึ่ง ถ้าคนซึ่งมีวิชาสิบครึ่งแก่บุคคลผู้ใด ๆ ให้ไปเข้าหน่วยข้างเมือง เก็บ
หมายเป็นของสัมปทานเอง และจากอนสิบครึ่งทั้งปวงนั้น สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าผู้
ใหญ่พระราชาทานให้ทั้งเข้าออก ขอให้เจ้าพนักงานเรียกเอา

๔ ข้อหนึ่ง ถ้าคนซึ่งมีวิชาสิบครึ่งบรรทุกษาในมาค้าขายทางเมืองมิได้ และเอา
ระวางกำนันของบุคคลทั้งปวงไป สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ใหญ่
พระราชาทานในข้อ ๒ ข้อ ๓ นั้น

.....
๒ ข้อหนึ่ง สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ใหญ่ พระราชาทานให้
สัมปทานวังเสดไปถึงร้อยรายในเมืองฉวาง บางกอกีดี และในจังหวัดอื่นนั้น แยกกันจากอบ
จนอน แกรีกษา อยู่ในข้อ ๒ ข้อ ๓ และพระราชาทานให้ถือสัมปทานในเมืองฉวาง บางกอกี
ดีทั้งปวง แยกกันมิให้ผู้อื่นผู้ใด ๆ ถือสัมปทานนอกที่เมืองวังเสดนี้ได้ ถ้าคนผู้ใดคนหนึ่ง
ชานนอกที่เมืองวังเสดไปให้เรียกเอา แยกให้มาเป็นสี่ส่วน ในสี่สองส่วน ให้แก่ชาววัง
เสดเป็นสองหลวง ส่วนหนึ่งให้แก่ผู้ใจดี ส่วนหนึ่งพระราชาทานแก่ที่เมืองวังเสด แยกให้
ที่เมืองวังเสดเอาเงินค่าทานต้องกร ๓ เมืองนั้นไปขายจริงสุดม ขอให้ตราพระราชา
เมืองนั้นเอาสิบครึ่งของกรนี้ได้ แลตราฉบับนี้ซึ่งสัมปทานเขาขายก็ดี รากาพิบุก
ซึ่งสัมปทานจะถือก็ดี ให้เจ้าเมืองกรมการผู้เข้าผู้แก่คนซึ่งมีกำลังทั้งปวง ว่ารากาซึ่งสัมปทาน
จะขาย แลรากาพิบุกซึ่งสัมปทานจะถือได้ ให้ทำให้เขาพิเชียร และขอให้สัมปทานนั้น
รากาให้เป็นต้นเคืองแก่ราษฎร ถ้าตราฉบับนี้จริงกัน ก็ให้บอกข้อซึ่งคิดผลประโยชน์
แก่สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ใหญ่ ไประบพระการโคกให้ทราบ

ประการหนึ่ง ถึงด้วยสาอากร ๓ เมืองฉวาง แลจังหวัดนั้น ก็ให้ท้าวคงเวียงเอาตาม
ธรรมเนียม แลเอาในเดือนสิบ หนึ่งโรง งามทุกอันไป เมื่อหน้าอย่าให้ท้าวคงเวียง
แก่ราษฎร ทั่วทุกอันมีของอันมีสิ่งเสด็จจะเอามา ประการหนึ่งถ้าแลกับเมืองวังเหนือได้
เอาสิ่งไปให้ชายตามสัญญา แลราษฎรชาวเมือง แลเอาสิ่งไปให้ชายแก่ทุกอันก็อย่า
ให้เจ้าพนักงานรับเอาแก่ทุกอันราษฎรทุกอันนั้นเลย

๑ ข้อหนึ่งว่า ถ้าแลกับเมืองวังเหนือจะก่อการไปตั้งที่อยู่ที่ชาย ๓ หัวเมืองจังหวัด
กิติ แลเมืองรัตนบุรีอยุธยาไว้ ก็ให้เมืองแก่เสนาบดี ออกไปตั้งอยู่ที่ชายเด็ก ๆ หนึ่ง
โหล ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔ ข้อ ๕ นั้น ถ้าแลไปตั้งที่ชาย ๓ เมืองนครไทร ก็อย่าให้เอามา
ถึงด้วยพระราชมานให้กับนิเวศน์เจ้าเมือง ๓ เมืองนคร ๆ หนึ่งพระราชมานให้กับ
เมืองวังเหนือชายพรัดนั้น

.....

๒ ข้อหนึ่งว่า พงษ์สิทธิราชย์โกษาธิบดี แลขุนสุทรเกษม ก็มีหัวเมืองวังเหนือ
ต่อกันด้วยพรัดนั้น ... สมเด็จพระมหาโกษาธิบดีราชเจ้ากรุงศรีอยุธยาอยู่หัว ก็ว่า ขอ
แล้ว แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ เหนือพระ
เกล้าฯ สั่งจะรับเอาพรัดใหม่เอาแก่ผู้ขอตั้งที่ชายพรัดนั้น ก็ให้ท้าวเป็นมีส่วน ในเมือง
ส่วนใดแก่เจ้าพนักงานเอาเป็นของหลวง แลส่วนหนึ่งไหนแก่ผู้ขอ แล ส่วนหนึ่งพระราชมาน
แก่กับเมืองวังเหนือ ประการหนึ่งก็จะให้กันทั้งจะวิวาทขุ่นเคืองในระหว่างชาวกรุง
แลกับเมือง ก็ให้เอาพรัดทั้งเรื่องไว้ในครั้งหนึ่ง ใต้ดู แลตรงกับเมืองวังเหนือหนึ่ง
ใต้ดูของชาวกรุงกันหนึ่ง แลจะเอื้อประตุลแก่ให้ทั้งสองฝ่ายนี้พร้อมกัน ในเมืองนั้น
ขอเป็นส่วนราชการอยู่ในความหัว...

จดหมายเหตุเมืองรัตนบุรี กองจดหมายเหตุเขียน หอสมุดแห่งชาติ เลขที่ ๘

สัญญาฉบับนี้จึงมีขึ้นได้ใช้กับราชอาณาจักรสยามตั้งพระบรมราชูปถัมภ์พระราช โดยเกิดสภาพกับ
ฝรั่งเศสซึ่งก็มีกับโลกของทหารฝรั่งเศสออกไปจากพระบาทไทยเขต การค้าขายของฝรั่งเศสจึง
จะยังคง

ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ พ.ศ. ๒๒๖๐ อันหลวงตโปเดิมพระเจ้าสุทโธทนะได้ส่ง
ทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อทำสัญญาการค้าขายและขออุปการะซึ่งคลังสินค้า สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ
ก็ทรงยกทัพไปผูกสเปนอย่างดี ข้อตกลงในการค้าขายครั้งนั้นได้ดังนี้

- ๑. สเปนถือสิทธิค้าขายทุกอย่างนอกจากดินแดนประชิดกับราชวงศ์ ซึ่งเป็นของมุกดาพของ
พระคลังสินค้า ถ้าสเปนจะซื้อของของอุปการะจากพระคลังสินค้า
- ๒. เซบิโกล หนึ่งทรวง ก็ยกชื่อไม่ได้เพราะเป็นสินค้ามุกดาพของออตโตคา
- ๓. ถ้าหากหลวงทั้งสองฝ่ายที่ไปค้าขายไม่ต้องเสียภาษีอากรทั้งขาเข้าและขาออก
แต่เมื่อใดตกลงกันเรียบร้อยแล้ว มีข่าวมาถึงกรุงศรีอยุธยาว่า พวกสเปนในเม็กซิโกไม่พอใจไทย
ที่ค้าขายในค้าขายที่นั่น จึงเป็นเหตุกระทบกระเทือนต่อพระทุกสเปน ไทยจะมีได้ถือเป็น
เรื่องสำคัญ ในที่สุดการค้าขายระหว่างไทยกับสเปนก็เป็นอันเลิกร้างไปเพราะสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ
ทอดพระเนตร

นับตั้งแต่สิ้นรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาที่ ๕ แล้ว การค้าขายในกรุงศรีอยุธยาก็เสื่อม
ลง จึงไม่ปรากฏมีการทำสัญญาพาณิชย์ที่สำคัญ นอกจากสัญญาที่ทำกับอิตาลีในแผ่นดินสมเด็จพระ
เพ็ชรราชาตามสัญญาเงินที่ไต่ทำไว้ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๕ นั้น สัญญาที่ทำกับ
สเปนในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระก็มีได้แต่แพร์ทนาย และไม่ปรากฏมีสัญญาเหมือน
อย่างสัญญาที่ทำกับฝรั่งเศสหรืออิตาลี การที่บริษัทอินเดียเข้ามาค้าขายกับไทย

จะเห็นได้ว่าเป็นเพราะไทยมีระบบการสัญชาติที่มีอิสระคล่องตัว ทำให้เกิดความไม่สะดวก
ต่อการค้าขายของประเทศตะวันตกหลายประการ ข้อสำคัญประเทศไทยเรานี้จึงต้องการได้รับ
สิทธิพิเศษบางอย่าง เช่น สิทธิการเรือพาณิชย์บางชนิดได้แล่นเรือเดินในประเทไทย เป็นต้น

บุคคลต่างประเทศที่เข้ามาเพื่อขอเจรจาขอใช้การผูกขาดทางกรรมสิทธิ์

การที่ชาวใหม่มีความรู้สึกที่ไม่จำเป็นจะต้องถากถางสิทธิของกันเอง เป็นอุปสรรคต่อการ
ที่จะขอใช้สิทธิผูกขาดจะเป็นความวิบัติกับไทย อันที่จริงแล้วความไม่สะดวกนี้จะแบ่งชั้นกัน
ที่การค้าขายระหว่างกันก็จะทำให้ไทยมีสิทธิในการลงนามในสนธิสัญญา เพราะถ้าจะมีสิทธิทางการเมือง
เข้ามาที่ล้นด้วย เมื่อมาถึงของใหม่ได้ทำการค้าที่อื่น ๆ กับเมืองท่าทางประเทศอาณานิคมของ
ประเทศทางตะวันออก ในทำเป็นการค้าเสรีแก่กันเมื่อในขณะสงครามของประเทศไทย
และเพื่อให้เป็นภาระค่าเงินบาทประเทศไทยเท่านั้น ไทยจึงต้องตั้งอยู่ในการค้าขายดีเพื่อ
สิทธิที่มาจากประเทศตะวันตกอย่าง พระเจ้าเม็กซิโกและอาราซกาของพระองค์ท่านมี
เรือค้าขาย และได้เข้าระวางเรือลำอื่นเกิดอสังขยานาฮอกและอาเชียนอย ๆ การค้า
ก็จะเกิดทางในประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้ ข้อสำคัญประเทศไทยจึงรู้สึกว่าการค้าขายของไทย
เป็นการควบคุมการค้าขายของเขา จึงรังเกียจถึงวิธีการที่เข้ามาที่รวบรวมสินค้าอย่างละเอียด ซึ่ง
ทำให้เสียเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่การค้าขายได้รักษาสีของพระเจ้าเม็กซิโกในการเรือที่
สินค้าได้ก่อ และระบบการผูกขาดของหลวงศรีเมือง ซึ่งเข้ามาเมืองไทยในรัชกาลที่ ๒
เชื่อว่า การเรือที่เห็นด้วยระบบนิยมและภาวไม่มากเกินไป แต่การกำหนดราคาสินค้าขึ้นไทย

ระบบการศึกษาศึกษาของทางสูงมากและไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคต่อการค้า

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ บรรดาประเทศทางตะวันตกที่แยกค้าขายกับไทย ได้พยายามแก้ไขวิธีการค้าขายที่ส่งก่อให้เกิดความไม่สะดวกต่อการค้าขายของตนเสีย ประเทศเหล่านี้ได้ส่งทูตมาเจรจาการค้าขายครั้งด้วยกัน

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ใน พ.ศ.๒๒๖๔ มาร์ควิส เพตติงส์ (Marquis Hastings) ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองอินเดียของอังกฤษ ได้เร่ร่อนมาถึงที่สิงคโปร์ในหนึ่งปีข้างหน้าเขาได้ไปเที่ยวที่ไทมายครอฟด์ (Mr. Crawford) เป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี เนื่องจากอังกฤษต้องการทำสัญญาการค้าขายของตนให้เจริญขึ้น เขาก่อนมาไทยและรวมเป็นแห่งที่พ่อค้าฝรั่งต่างประเทศในภาคนี้หาทำกำไรได้มากทั้งสองแห่ง อังกฤษจึงจะส่งทูตการค้ากับไทยอีก ผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษได้แต่งตั้งให้พ่อค้าเข้ามาตั้งกิจการค้าในเมืองไทย ได้ความว่ามีเรือฝรั่งอเมริกัน ไบรอนด์ อังกฤษ ฯลฯ มาค้าขายที่กรุงเทพฯ ไทยก็ยอมให้ค้าขายไม่รังเกียจ เพราะไทยต้องการเครื่องศาสตราวุธที่ชาวต่างชาติก็พอใจ ยอมให้พ่อค้าอเมริกันเข้ามาขาย อังกฤษจึงเห็นเป็นช่องทางจะมาเจริญทางพระราชไมตรีได้การค้าขายเจริญขึ้นได้

Volla, Siam Under Java III 1824-1851 (New York: J.J. Augustin Incorporated Publisher, 1957) pp.115-117 (อ้างจาก "เรื่องทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์" หน้า ๖๓, J.H. Meer. Notices of the Indian Archipelago and Adjacent Countries. Singapore: 1834, p.222; Crawford. Journal of the Embassy From the Geverner-General of India to the Courts of Siam and Cochin Chin. p.221-222)

แต่ยังคงมีความรังเกียจวิธีเก็บภาษีอากรของไทย การที่มีเจ้าพนักงานไปตรวจเลือกมือฉิ่ง
 ของกองพระราชประสงค์ หรือต้องการใช้ในราชการไม่ยอมให้ขายแก่ผู้อื่น และรังเกียจวิธีการ
 ขูดอากรขายสินค้าบางประเภทเป็นของหลวง ห้ามผู้อื่นซื้อขาย รวมทั้งการห้ามส่งสินค้าบาง
 อย่างเข้าตลาดเบ็ดเตล็ด ข้าวสาร เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วให้ครอบครัวเข้ามาเจรจาด้วยโดย
 ขอร้องให้ยกเลิกหรือลดหย่อนวิธีการดังกล่าว เพราะไม่สะดวกและเป็นที่น่าเบื่อหน่ายสำหรับ
 พ่อค้า จะขอให้กรมในอังกฤษไปมาค้าขายไทยสะดวก และให้ขายกับใครบ้านใดเมืองใด
 ทั่วไป ส่วนผลประโยชน์ของรัฐบาลไทยที่เสียไปจากวิธีการค้าอย่างแต่ก่อน ถ้าจะกล่าวไป
 เพราะยกเลิกวิธีดังกล่าว อังกฤษยอมให้เงินอุดหนุนมากเรื่องผลประโยชน์ที่เรียกกรวมเป็นอย่าง
 เสียวเตียม ทั้งนี้เป็นความประสงค์ทางการค้าและการที่อังกฤษจะให้ครอบครัวเข้ามาในครั้ง
 นี้อย่างไรก็ตาม การขอขายสินค้าราชการในครั้งนี้อังกฤษ เจ้าใจอยู่แต่ว่าจะไม่เป็นผลสำเร็จ
 จึงให้ทูตทูตมาแก้ปัญหาค่าความคุ้นเคยเป็นในครั้งนี้อยู่ในระหว่างรัฐบาลทั้ง ๒ ฝ่าย และได้
 ปรึกษากันถึงที่สุดของรัฐบาลไทยให้พ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายไทยสะดวก ครอบครัวถึง
 มากแต่เข้าชำระภาษีเมื่อเดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๓๖๕ ๒๓๖๖ ๒๓๖๗ ๒๓๖๘ ๒๓๖๙
 แห่งนี้ มีข้อความเกี่ยวกับการขอแก้ไขวิธีการค้าขายของไทยดังนี้

... ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะขูดอากรที่แม่เงินในราชการจักรของพระองค์ เพื่อ
 ทำที่จตุรเวศ ที่ตั้งบ้านเรือน หรือที่บ่อน้ำดื่มไว้เสีย แต่อย่างหนึ่งอย่างใด แม้กฎหมาย
 อย่างธรรมดาในอินเดียที่ได้อยู่ในพระราชอาณาจักรของพระองค์ ข้าพเจ้าก็ไม่ขูดอากร
 ในยกเว้นเป็นพิเศษ สำหรับพ่อค้าอังกฤษ ถ้าหากว่าอย่างธรรมดาในอินเดียใน
 พระราชอาณาจักรของพระองค์ อันเนื่องด้วยความสะดวกแก่ความค้าขายแก่ความค้าขาย

^{๒๖} พระราชพงศาวดารภาคที่ ๒๒ - เรื่องทูตอังกฤษในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (เรื่องพิเศษ
 พระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระกรุณาฯ พ.ศ. ๒๔๕๖) หน้า ๑๐-๑๑, ๒๒, ๒๕

อังกฤษ ยินดีที่จะเห็นได้ว่าเป็นเครื่องชี้ความวางความใจของการค้าขายกับพระราช-
อาณาจักรของพระองค์ ข้าพเจ้าก็ตั้งใจในพระปริชาต และพระราชหัตถ์อันเป็น
ไมตรีที่จะทรงพระราชดำริแก่โยกเวน (ตามซึ่งพระองค์ทรงพระราชดำริเห็นสมควร)
... ๒

เมื่อกรอเจ็ชเข้ามาในเมืองไทยนั้นปรากฏว่ามีกงสุลโปรตุเกสอยู่ในกรุงเทพฯ จึงคิด
จะขอให้ไทยทำสัญญายอมเสกดาวิชาเจ้าให้แก่กษัตริย์อังกฤษ และจะขอตั้งกงสุลอีกด้วย ไทยขอได้
เรือไทยที่ไปค้าขายตามเมืองท่าของอังกฤษขึ้นไว้ตามต้องการ เป็นการแลกเปลี่ยน เนื่องจาก
ไทยต้องการเสกดาวิชาเจ้าที่อังกฤษ อังกฤษในขณะนั้นยังมีไมตรีอยู่กับพม่า กรอเจ็ชจึงทูล
ด้วยคำว่า อังกฤษจะยอมให้ไทยขึ้นขึ้นได้และเรือไทยเป็นไมตรีกับพระ เทพที่อยู่กับอังกฤษ
คือ พม่า ไทยจึงเห็นว่าอังกฤษต้องการระเหาะระโยนอำนาจคนเท่าไร แม้ภายหลังกรอเจ็ช
จะขอระเหาะวิชาเจ้าเดียว ไทยจึงจะให้กรอเจ็ชรับพระสัญญาว่าจะมีเรืออังกฤษเข้ามาค้าขายปีละ
ไม่น้อยกว่า ๕ ลำ และไทยจะขอพระกษัตริย์ไทยออกให้ขายยังอินเดีย ขอให้รัฐบาลอังกฤษ
อย่าให้ กรอเจ็ชไม่ขาดกลาง การเจรจาทั้งสองไม่เกิดประโยชน์ ในด้านการค้าผูกขาดใน
เอเชีย เมอร์นี ได้กล่าวว่า กรอเจ็ชได้วางสัญญาการค้า ๑, ๒ และ ๓๓ เกี่ยวกับการ
แก้ไขการค้าขายผูกขาดของไทยความว่า พ่อค้าอังกฤษในกรุงเทพฯ จะได้รับอนุญาตให้เรือและ
ชายได้โดยเสรีในท้องตลาด และจะไม่ผูกขาดใดสิ่งใดเลือกซื้อสินค้า หรือมีสิทธิพิเศษในการ
ขายสินค้าตามอำเภอใจ ๒๔ การขอเสรีภาพในการค้าขายนี้ไม่แตกต่างไว้ในเอกสารไทยว่า

๒๓ เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๒๖ หน้า ๒๖

๒๔ The Burrey Papers, (Printed by order of the Vajirāna

ไทยโดยอุทธรณ์ต่อพระภารกิจ ในเรื่องภาษีอากรนั้นเมื่อเกิดโรคระบาดไว้แล้ว เจริญโดยทรงจะ
 ทัพหนึ่งคืออุทธรณ์ให้ทักคำอังกฤษ ไปมาค้าขายในพระราชอาณาจักร ถ้ามีโรคร้างอีก ก็เข้ามา
 ค้าขายหนึ่งแต่ ๕ ล้านขึ้นไป จะพระราชทานเราจากร้อยละ ๕ ลงเป็นร้อยละ ๒ แต่กรอเกิดยังไม่
 ทัพได้รับหนังสือนี้แล้วก็เกิดเรื่องขึ้นก็เนื่องกับไทย คือการที่อังกฤษ ไปเที่ยวมายังเมืองและที่อื่นๆ
 ก่อน จึงไม่มีการตกลงเรื่องการค้าอย่างใด ๆ ทั้งสิ้น ไทยจึงต้องนำหนังสืออุทธรณ์ไป
 ทักคำอังกฤษ มาค้าขายได้ เกือบร้อยรายและเสียภาษีอากรตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมือง เหมือน
 ชาวอื่น ๆ การที่กรอเกิดเข้ามาในสิ่งนี้จึงไม่เกิดประโยชน์แก่พระภารกิจ

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ถึงแม้ว่าระบอบกฎหมายการค้าจะถูกต้องของ แต่การระบาดของโรคระบาดประเทศอังกฤษ
 ประเด็นนี้ก็คือ การที่รัฐบาลไทยเรียกบริษัทอินเดียตะวันออก และการเรียกเก็บภาษี
 อย่างไม่ยุติธรรม และไม่เป็นธรรม ฝ่าย น.จ. ๒๒๑ เอ็ด แชนเบิร์ก (Earl Asher)
 ผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษได้แจ้งให้พระเอก เฮอร์ เบอร์รี่ (Captain Henry Burrey)
 เป็นทูตเข้ามากรุงเทพฯ โดยมีจุดประสงค์เพื่อมาทำสนธิสัญญาการค้าระหว่างไทย และขอความ
 สละสลวยในทางศรัทธาจากไทย จากจดหมายของเบอร์รี่ไม่ผิดใจว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 อังกฤษต้องการให้ทักคำชาวอังกฤษได้รับอนุญาตให้เข้ามาค้าขายได้โดยเสรี และมีอำนาจระบอบ ทักคำ
 ทางพระหรือของบุคคลอื่นเรื่องการค้าไม่ได้รับอนุญาตให้ซื้อและขายได้ในที่ ๆ เขาต้องการในกรุงเทพฯ
 การที่ส่งรายงานต่อเจ้าพระยาพระคลังก่อนที่ทักคำอังกฤษจะซื้อหรือขาย ทัพใหญ่ เสียทั้งเงิน
 และเวลา นอกจากนั้นการที่ราชการไทยมีสิทธิเลือกซื้อเองก็ก่อน และยังมีกำหนดราคาสินค้า
 ชาติเข้าในราคาต่ำมาก และการเก็บภาษีที่ไม่ดีอัตราแน่นอน ไม่มีการเก็บภาษีอังกฤษ

พระบรมราชโองการที่ ๒๒ เรื่องเกี่ยวกับเรื่องครั้งที่ ๒๒ หน้า ๒๒๑๑
 (การที่อังกฤษชักชวนประเทศอื่นๆให้ทำการค้าเสรีนั้น เนื่องจากอังกฤษเป็นประเทศ
 อุตสาหกรรม มีสินค้าส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศมาก ถ้าประเทศต่างๆทำการค้าเสรี
 อังกฤษจะได้กำไรมาก เนื่องจากอังกฤษปรับปรุงการอุตสาหกรรมก่อนประเทศอื่นๆ)

เกิดขึ้นในเรื่องการเกณฑ์อินเดียนแดงให้กล่าวว่า อังกฤษมีไซเบอร์ร็อกให้พวกคนโลกการเก็บ
ภาษี แต่ของการให้กำหนดอัตราภาษีภายใน ^{๒๖}

การที่เฮนรี เบอร์นีต้องการขอแก้ไขวิธีการค้าของชาติของโยนให้เสรีภาพขึ้นนี้ ไม่เป็น
ที่พอใจของไทย เจ้าพระยาพระคลังได้ขอให้เบอร์นีตกลงเขียนว่า แม้ว่าทศกัณฐ์จะ ^{ไม่ได้} และ
ขายได้ในไม้ใด ๆ ก็ก็ตามที่ของการ แต่จะไม่ทำการซื้อหรือขาย ^{ไม่ได้} นอกจากจะแจ้งให้เจ้าพนักงาน
ของพระคลังทราบเสียก่อน ถ้าไซเบอร์ร็อกมีเบอร์นีกล่าวว่า จะทำให้การค้ากับคนอยู่ในบ้านเมืองของ
พระคลังทราบก็มิ จะไม่มีการไทยกับใครก็ตามและขายสินค้าไทยเสรีภาพอื่น ๆ นอกไปจากที่
พระคลังได้กำหนดแล้ว แต่จะมีประกาศว่าบุคคลใดก็ตามสามารถซื้อและขายกับพ่อค้าต่างชาติ
ใดก็ได้ เขาก็จะมีคำสั่งอย่างอื่น ๆ ว่า ไม่ให้ผู้อื่นใดไปเสนอราคาอื่นนอกจากที่พระคลังได้
กำหนดไว้ เฮนรี เบอร์นีกล่าวว่า เขาทราบที่พระคลังต้องการให้เลิกเกณฑ์เงินนี้ ก็เพื่อ
ก็คิดที่พ่อค้าต่างชาติไม่ให้มาขึ้น ^{๒๗} ของห้ามมาขาย และต้องกับชาวไทยขายสินค้าที่ไปขายมา แต่
บุตรพระคลังได้ ^{๒๘} ในเรื่องนี้คือ ทำให้รัฐบาลสามารถขึ้นภาษีสินค้าที่พ่อค้าในพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระ
การกำหนดอัตราภาษีเพื่อทำทุกเท่าที่จะทำได้ เรื่องการขอสิทธิการค้าขายโดยเสรีนี้ เจ้าพระยา
พระคลังได้กล่าวว่า จะเป็นการลำบากแก่พ่อค้าต่างชาติเอง เนื่องจากคนไทยทั้งจีนและเทศ
พ่อค้าที่เขามายอมไม่รู้จักว่าผู้ใดดีหรือเลว ถ้าพ่อค้าอังกฤษก็เหมือนกับคนเราก็อาจถูกโกง และ
เมื่อพ่อค้าอังกฤษนำเรื่องมาฟ้องร้องหรือต้องการให้จับ เจ้าพนักงานก็จะคิดเงินไต่ถาม เพราะ
ผู้ฟ้องอาจโก่งแบงไม่ยอมรับรู้ หรือก็ถึงจะเกี่ยวกับวิธีมาสินค้า เมื่อไม่มีคนรับรู้เป็นพยาน
ก็จะหาความจริงไต่ถาม เรื่องนี้จะทำให้พ่อค้าต่างชาติไม่พอใจ เหมือนกับกับกัปตันแมก (Captain

^{๒๖} The Durrey Papers, เรื่องเกี่ยวกับเชิงธรรมที่ ^{๒๘} Vol. I., pp. 159,
228, 249, Vol. II., pp. 165-166

Macdonald) และคาร์ลอต (Carlot) สองคู่ตอเมริกันที่เคยเกิดเป็นมัญหามาแล้ว ทั้ง ๒ คน
อ้างว่าทำงานช่างกลึง เจ็บหนักงานก็ทำไม่ได้ไม่ได้อะไรเรื่อง ๒) ชื่อประกาศ
หนึ่งการอดทนที่ชื่อและชาวไทยเสรีนี้ ท่อคำอังกฤษควรพิจารณาอย่างธรรมเนียมประเพณีของประ-
เทศไทย และวัฒนธรรมของอังกฤษในระหว่างไม่ได้อังกฤษ ถ้าไทยได้ราชบัลลังก์ประเทศอังกฤษ
ก็ของสิทธิวัฒนธรรมไทยอังกฤษด้วยเช่นกัน ๒

ในที่สุดไทยก็ไล่ออกสหภาพกับอังกฤษเมื่อเดือน ๑ แรม - คำ ปิง
อัฐศก จุฬศักราช ๑๑๑๑ พ.ศ. ๒๓๖๕ เป็นหนังสือสัญญา ๑๑ ชื่อ มีกล่าวเกี่ยวกับการค้าขายดังนี้
คือ

...ข้อ ๕ อังกฤษกับไทยให้ทำหนังสือสัญญาเป็นไมตรีสุจริตกันแล้ว ถ้าถูกกล่าวหาว่า
อังกฤษไปค้าขาย ณ เมืองไทย มีสินค้ามาก สมควรที่จะไปค้าขายได้
ไทยจะทำการบำรุงให้ซื้อขายโดยสะดวก ถ้าถูกกล่าวหาว่าไทยไปค้าขายในเรือ
อังกฤษใด ๆ เรือสำเภาสมควรที่จะไปค้าขายได้ อังกฤษจะทำการบำรุงให้ซื้อขาย
โดยสะดวก ไทยจะไปเมืองอังกฤษ ๆ จะไปเมืองไทย ให้ทำมาค้าขาย ธรรมเนียม
บ้านเมืองทั้ง ๒ ฝ่าย ...

ข้อ ๖ ถ้าถูกกล่าวหาว่าเมืองไทยที่ เมืองอังกฤษใด จะไปซื้อขาย ณ เมืองเบงกอล
แคว้นเมืองอื่นแก่อังกฤษ จะไปซื้อขาย ณ กรุงไทยแคว้นเมืองอื่นแก่อังกฤษ ให้ถูกค้า
เกี่ยวกับธรรมเนียมในการค้าขายให้ ตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองทั้ง ๒ ฝ่าย ให้ถูกค้า
และไพร่พลเมืองไปซื้อขายเองในเมืองนั้น...

---

๒) เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๒ หน้า ๒๒๖-๒๒๗, ๒๒๗-๒๒๘
๒) เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๒ หน้า ๒๒๘

ข้อ ๑ ถ้าถูกกล่าวถึงจะใคร่มาค้าขาย ๓ เมืองของไทยซึ่งไม่ยอมไป
ค้าขาย ในถูกกล่าวหาหาพระยาผู้ครองเมืองก่อน ถ้าเมืองไหนไม่ยินยอม พระยา
ผู้ครองเมืองก็จะบอกกล่าวแก่คนที่ละมาค้าขายไม่ยินยอม ถ้าเมืองไหนยินยอมก็จะรับ
ดูแลคนที่ไป พระยาผู้ครองเมืองก็จะให้ดูแลคนที่มาค้าขาย

ข้อ ๑๑ อังกฤษและไทยตั้งญัตติกัน การค้าขาย ซึ่งจะขึ้นกับไทยจะตกในเมือง
เกาะหมาก } นคร } เมืองกลาง }
อังกฤษ เมืองเบงกอล } และเมืองของไทยคือเมืองทวาย } ไท }
สิงคโปร์ } สงขลา } ไท }
แคว้นเมืองอื่น ๆ ถูกจีนแตกเมืองอังกฤษให้ไปค้าขายทางบก } ถ้าถูกจีน
แตก เมืองมณฑล ทวาย เมืองลาว เป็นต้นแก่อังกฤษ จะเข้ามาค้าขาย ๓ เมือง
ไทย อังกฤษจะมิให้ตั้งเข้ามาเป็นเจ้าเมือง ให้ไปค้าขายทางบกไว้ ๓ ประเทศ และจะ
ห้ามมิให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นของอังกฤษเข้ามาค้าขาย ๓ เมืองไทยเป็นอันขาด ถ้า
ถูกจีนเข้าเข้ามาค้าขายเมืองใด ให้พระยาผู้ครองเมืองเก็บเงินเอาเงินเขาไป
เก็บให้สิ้น... ๒

นอกจากหนังสือสัญญาแล้ว ไทยยังได้ทำหนังสือสัญญาว่าด้วยการค้าขายอีกฉบับหนึ่ง เมื่อ
ปี ๒๒๖๒ ข้อ ดังนี้

...ข้อ * ว่า ^{กรุง} ^{กัมพู} } อังกฤษ ซึ่งเมืองอังกฤษ จะเข้ามาค้าขาย ๓ กรุงไทย
คือ พม่า ลพบุรี และอยุธยา ๓ กรุงไทยทุกสิ่ง แล้วถูกกล่าวหาว่า ๓ กรุงและ
พระมหานคร ห้ามมิให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นสินค้าออกไป แลถูกกล่าวหาว่า กระตุบสินค้า
เข้ามาขาย ห้ามมิให้ขายแก่ถูกกล่าวหาในกรุงไทยในหลวง ถ้าในหลวงไม่ต้องการ

จากนายแพทย์ทรงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ กองจดหมายเหตุโบราณ หอสมุดแห่งชาติ
เล่มที่ ๓๓ ๓๒๖-๓๒๗

ให้ถูกค่าเอาเป็น กระสุนปืนอีกสิบออกไป และสิ้นกำพร้ากำนิน กระสุนปืนกำ ข้าว
 เบ็ดอก ข้าวสาร ๗ กรุงไทย จะให้ถูกค่าพวกอังกฤษ และถูกค่า ๗ กรุง ใ้คือใ้จ่าย
 ในกรุงพระนครวิญญาโดยคลองสะดวก แล้วถูกค่าผู้เข้ามาค้าขายจะเก็บค่าธรรมเนียม
 นิยมให้รวมเสร็จด้วยกับรายบาทสตูกำนั้นเล็กน้อย ถ้ามีสินค้าเข้ามาขายให้เรียก
 เอาวาละ ๗๐๐ บาท ถ้าไม่มีสินค้าเข้ามาขายให้เรียกเอาวาละ ๑๕๐๐ บาท ไม่
 เรียกเอาจึงยอม ภาษี ค่าธรรมเนียมแก่ผู้ซื้อขายก็บวกด้วย

ข้อ ๒ สตูกำนั้นถูกค่าพวกอังกฤษมาถึงนอกสำนอมให้ทอดสตูกำนั้นอยู่นอกสำนอม
 ก่อน นายสตูกำนั้นต้องไว้คนเอาขายบ่าวสิ่งของ สินค้า และมาซื้อสินค้าใหญ่ กระสุน
 สินค้า เข้ามาแจ้งแก่ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรปราการ ๆ จะให้คนนำร่องนำขึ้นท่า
 เอากฎหมายอย่างธรรมเนียมออกไปให้นายสตูกำนั้น แล้วคนนำร่องจะได้นำสตูกำนั้น
 ขึ้นสำนอมเข้ามา สตูกำนั้นต้องทอดสมอหยุดอยู่ที่ท่าสำนอมนอกให้

ข้อ ๓ กรมการเจ้าพนักงานลงไปตรวจสตูกำนั้นให้สืบเรียงแล้ว เอาปืนใหญ่
 กระสุนปืนขึ้นไว้ ๓ เมืองสมุทรปราการ แล้วผู้ว่าราชการเมืองสมุทรปราการจึงจะ
 ปล่อยให้สตูกำนั้นขึ้นมา ๗ กรุงพระนคร

ข้อ ๔ สตูกำนั้นขึ้นมาทอด ๗ กรุงแล้ว เจ้าพนักงานลงไปตรวจในลำสตูกำนั้น
 ทำนาซื้อเครื่องระวางสิ่งของสินค้ามีมากน้อยเท่าใด แล้ววัดปากสตูกำนั้น เสร็จแล้วจึง
 ให้ถูกค่าซื้อขายตามสัญญาไว้ ในข้อหนึ่งนั้น ถ้าสตูกำนั้นจะบรรทุกสินค้ากลับไปไม่ก็ถูก
 เก็บค่าขึ้นสำนอมไม่ได้ ต้องเข้าเรือสำเภาซึ่งเอาสิ่งของออกไปส่งเจ้าพนักงาน
 ทาง ไม่เรียกค่าธรรมเนียมแต่เรือสำเภาซึ่งอีก

ข้อ ๕ ถ้าสตูกำนั้นแลเรือสำเภาซึ่งมีทุกสิ่งของเสร็จก็ให้นายสตูกำนั้นขอเบิก
 กองก่อนเจ้าพระยาพระคลัง ถ้าไม่มีความสิ่งใดเกี่ยวของ เจ้าพระยาพระคลังจะให้
 เบิกก่อนโดยเร็ว ถ้าสตูกำนั้นต้องลงไปเมืองสมุทรปราการ ก็คงทอดอยู่ที่ท่า

ที่เขตหอ กษัตริย์เจ้าพนักงานของไพร่ราชในสวนกำนันเสร็จแล้วจึงรับเอาปืนใหญ่
กระสุนปืนดำ ต้องสวนกำนันไป

ข้อ ๖ ลูกกำนันอังกฤษ ซึ่งเป็นพวกอังกฤษ ที่เข้ามาค้าขาย ๓ กรุง นายสุข
กำนัน พลาน ทาสี ลูกเรือทั้งสี่คน ต้องชำระค่าฤชาธรรมเนียมสำหรับกรุงไทย
และค่าสัญญาที่ผูกประการ ถ้าลูกกำนันทั้งหมดยังมีอายุไม่ถึงสัญญา แต่ทำสัญญาผูกกับ
พลเมือง และเป็นโจรผู้ร้าย แลล่าคนตาย แลพามาฆ่าเขมือบเอาของของ เจ้าพนักงาน
ผู้ใหญ่ผู้น้อย เป็นข้อใหญ่ แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เจ้าพนักงานสำหรับไพร่ไทยผู้กระทำผิดจะพา
โทษ ถ้าโทษล่าคนตาย เจ้าพนักงานชำระเห็นว่าทำโทษร้ายจะเอาโทษถึงตาย
ถ้าโทษอื่น เป็นนายกำนัน ทนทน แลลูกกำนัน ไทยรับโทษ ถ้าเป็นผู้น้อยโทษอื่นจะพาตาม
กฎหมาย ๓ กรุงไทย ถ้าพวกอังกฤษจะเข้ามาค้าขาย ๓ กรุง เจ้าเมืองเบงกอล
จะกำหนดราคาให้ซึ่งกฎหมายจากสยาม ๓ กรุง ถ้าคน ๓ กรุงทำผิดแห่งแก่พวก
อังกฤษก็จะเอาโทษตามความผิดเหมือนกัน

แต่ถ้าสัญญา ๖ ข้อนี้ให้เจ้าพนักงาน ๓ กรุงพระมหากษัตริย์อยุธยา แลลูกกำนัน
อังกฤษ พยายามจงทุกประการ... ๓๐

เซอร์ เบอร์นีย์ ได้กล่าวว่า สัญญาที่กล่าวครั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบซึ่งเขาได้เห็นว่า
เป็นศัพทธรรมไทยฉบับหนึ่งซึ่งไม่มีผู้ใดคาดหมายมาก่อน ถึงแม้ว่าสัญญานี้จะทำขึ้นโดยวิธีการ
ที่ของพระคลัง และข้าราชการตกลงไปในทางที่สุจริต แต่ในทางปฏิบัติก็ยังคงมีอยู่ แต่การที่
ไทยยอมลงนามในสัญญานี้ก็ยังทำให้เบอร์นีย์มีความหวังว่า ไทยจะเลิกราศาสนาฮินดู

๓๐ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๒๑ หน้า ๑๓ ไทยว่า
๓๑ The Burney Papers, Vol. 28 เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๒๑ หน้า ๑๓๖

คำพิพากษาซึ่งมีต่อสัญญาฉบับนี้ซึ่งกันและกัน ในความในหนังสือสิงคโปร์ โครนิเคิล (Singapore Chronicle) ลงวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ กล่าวว่า ประชาชนทั้งในกัวลาลัมเปอร์ และสิงคโปร์ที่เขียนถึงเราอย่างรุนแรง และเชื่อว่าไทยจะไม่เคารพสัญญาที่ภาคานี้โดยมีเหตุผลซึ่งกล่าวโดยทั่วไปกันว่า ความสัญญาของกัวลัมเปอร์อนุญาตให้ซื้อขายโดยเสรี โดยพระเจ้าแผ่นดินไทยไม่ทรงเข้าแทรกแซง และคำกล่าวที่เรียกเก็บภาษีที่ออกของกัวลัมเปอร์จะอยู่ในระดับสูง แต่ที่ใดของข้างแนว และให้ประโยชน์มาก เนื่องจากมีกำหนดอัตราที่แน่นอนไว้ ^{๑๖}

หนังสือฉบับกัวลัมเปอร์ (Penang Gazette) ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๖ กล่าวว่า ข้อตกลงที่เกี่ยวกับการค้านี้เราคิดว่าเป็นอย่างที่ถูกต้องเท่าที่สมควรจะได้รับ แต่ก็ยังเกรงว่าจะไม่ได้ใช้บังคับอย่างเต็มที่ นอกจากจะอนุญาตให้เรือเกณฑ์ซึ่งอยู่ที่กรุงเพทาร์ เพื่อรับค่าธรรมเนียมของกัวลัมเปอร์ และให้กัวลัมเปอร์ใช้บังคับอย่างเต็มที่ เราคิดว่าไทยจะปฏิบัติตามสัญญาที่โดยอาศัยความสะดวกเป็นใหญ่ ซึ่งไทยจึงเป็นประเทศที่ค้าขายผูกพันกันกับประเทศที่เชื่อถือได้ชอบ และในสายยาวของประเทศไทยแล้ว สัญญาฉบับนี้ถือค่าเพียงเป็นเศษกระดาษแผ่นเดียวเท่านั้น ^{๑๗}

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ (ค.ศ. ๑๘๙๓) ประธานาธิบดีแอนดรู แจกสัน (Andrew Jackson) แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ส่งให้เอ็ดมันด์ โรเบิร์ต (Edmund Roberts) เป็นทูตเข้ามาเจริญพระราชไมตรีกับไทย โปรดหมายในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าขายเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ หนังสือสัญญาที่มีข้อความพ้องเคียงกับหนังสือสัญญาที่ไทยได้ทำกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๓๖ ดังนี้

^{๑๖} เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๓๐ หน้า ๑๒๖ (อ้างจาก J.H. Keer, Notices of the Indian Archipelago, and Adjacent Countries, Singapore : 1837)

^{๑๗} เรื่องเกี่ยวกับเบงกอลที่ ๓๒ หน้า ๓๗๖ (อ้างจาก Bengal Secret and Political Consultations, Vol. 367)

... ตามที่กล่าวขอ ๑ ว่า ไทบกัณเริงระพิมวิทีนเม้งโงทวิ มีความหมายตามลัทธิ
ซัวท้านเถกีน

ข้อ ๒ ลูกค้าระพิมวิทีน จะเข้ามาค้าขาย ๑ กรุงพระมหานครวิญญูบา แลหัวเมือง
อื่นขึ้น ๑ กรุง จะมีลูกสินค้าสิ่งใด ๆ นอกจากอันเป็นของท้องถิ่นเข้ามาขาย และจะ
ซื้อสินค้าที่มีอยู่ ๑ กรุง แลสินค้าจะเข้ามาแล้วเมืองใด ๆ ก็ เจ้าพนักงานในหลวงจะ
ไม่ขัดขวาง แลทั้งราคาให้ลูกค้าระพิมวิทีนแลลูกค้ากรุงได้ ขยายกันเองทั้ง ๒ ฝ่าย
โดยสะดวก ถ้าก้านักลูกค้าระพิมวิทีนอันใด ๆ จำหน่ายสินค้าแลมีลูกสินค้าการทั้งของ
เสร็จแล้ว เจ้าพนักงานจะเปิดช่องไปโดยสะดวก แลถ้าลูกค้าระพิมวิทีนจะมีลูก
เครื่องศาสตราอาวุธเข้ามาจำหน่าย ๑ กรุง ไม่ขายให้กับผู้อื่นโดยหนึ่ง จะจำหน่ายให้
ในหลวงให้กิน ถ้าในหลวงต้องการที่จะซื้อไว้ ไม่ต้องการก็ไม่ซื้อ แต่เจ้าการนั้นจะ
มีลูกเป็นสินค้าออกไปไม่ไต่ความกรุงห้ามอยู่

ข้อ ๓ ลูกค้าระพิมวิทีนจะเข้ามาค้าขาย ๑ กรุง แลหัวเมืองขึ้นกับกรุง ให้ซื้อ
ขายกันโดยสะดวก แต่การธรรมเนียมสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นให้ยกเสีย ให้เจ้าพนักงานระ
วังมากก้ามัน ถ้าก้านักค้าค้าสองชั้น ให้รับทั้งจากก้ามันบ้าง ถ้ามีพาทก้ามันเดียว
ให้รับทั้งจากก้ามันบน แต่ให้ครึ่งกลางโดยยาวก้ามัน จาวิทีนจะเสียค่าธรรมเนียม
เงินให้เหมือนพาทก้ามันมีสินทวารกะทันเจ็ทระยบพาท ที่ไม่มีสินทวาร มีแต่เงินเข้ามา
ซื้อสินทวารกะทันเจ็ทระยบพาท คอยไม่ว่าที่กรุงยาว ๑๕ ปีวิทีน ปีไทย ๑๕ ปี
แลลูกค้าระพิมวิทีนไม่ทวงเสียค่าธรรมเนียมเวลาเลี้ยง แต่ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ
นอกจากก้ามันอีกแบบ ถ้าก้านักวิทีนจะเกิดเหตุการในกลาง๑๑๑ เศ
กระโถง แลเข้าในหัก แลขัดกันด้วยแต่ไม่ของอาบาร จะและเข้ามาเปลี่ยนเสากระโถง
พลาโบ แลอื่นของกิน ๑ กรุงก็ วิทีนจะยกก้ามันอยู่จากก้ามัน แล้วจะ
เข้ามาซื้อสินค้าก็ ขว้ให้เรียกค่าธรรมเนียมแลจาวิทีน

ข้อ ๔ ถ้าหากไปเมืองท่าก่อกรรมเป็นสุกเถาที่ระเทศใด ภาชาใด
นัยจากก่อกรรมเป็นสังฆาไว้ก็ กุญจะระก่อกรรมเป็นโทษอาภิมิถิตานประเท
นั้น ๆ

.....

ข้อ ๓ ลูกกัชาชมิทินเข้ามาค้าขาย ณ กรุง แคว้นเมืองขึ้นกับกรุง ถ้าจะเข้า
พินินอยู่ จะให้เข้าที่ตึกหลวงอยู่ ชมิทินจะเสียดำเข้าให้ตามกรรมนิยม ถ้าสม
กิตนทำขึ้นค้าขาย เจ้าพนักงานต้องตรวจดูจึงยอมให้เจ้าพนักงานเรียกเอาภาษี
จึงยอม

.....

ข้อ ๑ ชมิทินจะเข้ามาค้าขาย ณ กรุง จระพาทนกฎเกณฑ์อย่างกรรมนิยม
กรุงทุกวัง... ๑๑

ณวิสัยงานที่นี้ปรากฏว่าไม่เป็นที่พอใจของชาวอเมริกัน เพราะไม่ยอมให้ระโยชน์
ในทางการพาณิชย์แก่ชาวอเมริกันเท่าใดนัก เนื่องจากไทยยังมีระโยชน์การค้าขายของ
อย่างเกลือระโยชน์กรุงศรีอยุธยา พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย ชุนนางผู้ใหญ่ในราชวังกระทรวง
การค้าขายที่อยู และข้าราชคือไทยยังมีระคลั่งสินค้าซื้อขายกัน บางอย่างซึ่งสงวนไว้เฉพาะ
สำหรับเป็นรายได้อองประเทศ เมื่อไทยให้พาสัญทางการค้าขายกับอังกฤษ และอเมริกัน
ใน พ.ศ. ๒๓๒๕ และ ๒๓๒๘ ตามลำดับเวลานั้น พ่อค้าอังกฤษและอเมริกันจึงไม่พอใจ กล่าว
หาว่ารัฐบาลแห่งประชาชน และราชการประเทศทำการค้าขาย และจัดตั้งระคลั่งสินค้านั้น
เพื่อเกื้อหนุนชาวสยาม ไม่ยุติความแห่งสังฆา จระแห่งอังกฤษและอเมริกาจึงมีความคิด

๑๑ จดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ภาคที่ ๑ เรื่องเบ็ดเตล็ดเมืองสยามที่ ๑
เลขที่ ๑๖ หน้า ๑๖๖

ขยายใจแห่งซิวสัวที่ไถ่ทำไว้นั้น^{๑๕} นอกจากนี้ยังต้องทำข้อของทางทหารทำเป็นเคียว
 ที่ทำไถ่ทำก็มีประเพณีเงินเป็นตราไว้มาแล้ว หลังจากที่ไถ่ทำซิวสัวกับแรกกับจีน ทั้งซิวสัว
 กับซิวสัวก็พร้อมที่จะส่งมอบมาซึ่งประเทศไทย ในเดือน ๕ ปีจอ พ.ศ. ๒๓๒๖ (เดือนเมษายน
 พ.ศ. ๒๒๘๑) สมรภูมิดังใจเยฟ บัลเลสเตีย (Joseph Balcetier) เป็นผู้เอาของแกลใจ
 ซิวสัวที่ไถ่ทำไว้นั้น^{๑๖} โจเซฟ บัลเลสเตีย เป็นบิดาไปถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เป็นสมเด็จพระบรมราชาที่สิบห้า) ผู้รับดูแลเจ้าพระยาพระคลัง กล่าวถึงสภาพประสงค์
 ของสหรัฐอเมริกาว่า ในสัญญา พ.ศ. ๒๓๒๕ นั้น ว่า บุคคลใดที่คิดจะซื้อขายกับไถ่ไม่ขาย
 ภายใต้อำนาจคนอื่น ทั้งนั้นการซื้อขายจึงต้องขึ้นอยู่กับเจ้าบ้าน ต่อมาก็ซื้อขายกับเองไม่ได้
 เป็นการผิดสัญญา ถึงแม้ว่าใน พ.ศ. ๒๓๒๐ (พ.ศ. ๒๒๗๕) มีเรืออเมริกันเข้ามาเมืองไทย
 เพื่อหาซื้อข้าวคั่วขาย แต่อำนาจไม่ได้เนื่องจากเจ้าภาษีนายกาน้ำชาขายแพงเกินไป ผู้ซื้อไม่
 ก่อขายให้ เพราะราคาแพงเกินไปจากนั้นเรืออเมริกันก็ไม่ได้จึงได้เข้ามาในไทยอีก นอกจาก
 จากกิจการที่ไทยแห่งเรือออกไปขายนั้น เรืออังกฤษไม่ยอมเสียค่าธรรมเนียม และของที่เขา
 เข้านั้นก็ไม่ต้องเสียภาษี จึงเป็นการทำให้การค้าขายของชาวอเมริกันเป็นประโยชน์
 เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเห็นว่า การที่เรืออเมริกันมาหาซื้อข้าว
 คั่วขายนั้น เป็นเวลาว่างมาชุก น้ำชาขายมีเหลืออยู่เลย ในคลังสินค้าก็ไม่มี และในครั้งนั้น
 แยกลูกค้าเมืองนอกเป็นกลุ่มเรือกันนั้น ๒ ส่วนที่ซื้อข้าวคั่วขาย ไทยให้ราคาขายละ ๒
 ตำลึง ๑ บาท ๒ ถึง ๓ ลูกข้าวหรืออเมริกันให้ราคาขายละ ๒ ตำลึง และไม่ยอมให้ราคาให้อีก

^{๑๕} อรรถ อรรถ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๒ หน้า ๓๓๕-๓๓๖ (อ้างจาก
 จรรยาเขต เรื่องพระอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๑ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หน้า ๑ - และประสูติของราชธรรมาภิบาลที่ ๒ เรื่องพระวังใน
 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า ๒๖, ๒๘)

^{๑๖} Vello, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรณที ๒๐ หน้า ๓๓๕-๓๓๖

เจ้าของข้าพเจ้าจึงไม่ยอมขายให้ มีใจว่าเจ้าข้าซึ่งพิศดารค่าน้ำตาลทรายให้ข้าพเจ้าเป็นการผิด
 สัญญา ^{๓๗} ไทยจึงปฏิเสธข้อที่บัลเลสตีเยกล่าวว่า การผูกขาดภาษีเป็นการกีดกันการค้าเสรี
 โดสสัญญาที่ทำไว้กับเฮนรี เบอริช ไทยชี้แจงว่าเรืออเมริกันสามารถมาที่กรุงเทพฯ ได้ถ้า
 ๓๘ ๓๘ ตามความเห็นของไทยนั้นเห็นว่า การค้าขายของหลวงนั้นมิใช่แต่เดิม แม้เมื่อ
 ไทยทำสัญญาแล้วก็มีกฎหมายว่าจะต้องเลิกการค้าของหลวง ไทยกับบัลเลสตีเยจึงเกิด
 ขุมนเกลียงแก่งแย่งกันตั้งแต่เริ่มเจรจาขอเข้าเป้า บัลเลสตีเยเกิดโทสะ จึงกลับไปในเดือน ๒
 ปีเดียวกัน (เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๓) การที่บัลเลสตีเยเข้ามาครั้งนั้นจึงไม่เป็นผลสำเร็จ ^{๓๙}

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ปีเดียวกัน (เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๓๖๓) อังกฤษแต่งตั้งเซอร์เจมส์
 บรูก (Sir James Brooke) ฉลองหนังสือของเสนาบดีว่าการต่างประเทศอังกฤษ เขามารอ
 ๔๐ ๔๐ แทหนังสือสัญญาที่ไทยได้ทำไว้กับเฮนรี เบอริช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๓ ในหนังสือของไวต์เคาน์เต้
 ปาล์มเมอสตัน (Viscount Palmerston) นิมาถึงเจ้าพระยาพระคลัง ได้กล่าวถึงจุดมุ่ง
 หมายของการที่เซอร์ เจมส์บรูก มาในครั้งนั้นว่า เพื่อขอให้ไทยลดภาษีลง เซอร์ เจมส์บรูกเอง
 ๔๑ ๔๑ ไม่มีหนังสือถึงพระยาพระคลัง กล่าวถึงจุดประสงค์ในครั้งนั้นว่า ต้องการจะให้เห็นประโยชน์ใน
 การค้าขายแก่ทั้งสองฝ่าย ไทยจะให้แก่ข้อสัญญาเดิมที่ทำไว้แล้ว ข้อที่ไทยปฏิบัติผิดจากสัญญาที่จะ
 ๔๒ ๔๒ ขอให้ไทยปฏิบัติเสียใหม่ตามสัญญาที่ได้เคยทำไว้แล้ว ^{๔๐} ในงานการค้าขายนั้น ปรากฏตาม
 ร่างหนังสือสัญญาของเซอร์เจมส์ บรูก ยื่นต่อเจ้าพระยาพระคลังมีใจความว่า

๓๗ จดหมายเทศกรรวัคมีโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ เรื่องเดียวกับเชิงอรอดที่ ๓๕

จ.ศ. ๑๒๑๒ เลขที่ ๑๓

๓๘ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๒ เรื่องเดียวกับเชิงอรอดที่ ๒๒ หน้า ๓๐๓

^{๓๙} Vella, เรื่องเดียวกับเชิงอรอดที่ ๒๑ หน้า ๓๐๓ (อ้างจาก Balestier

to the Secretary of State, p.12)

^{๔๐} ๔๐ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๒ เรื่องเดียวกับเชิงอรอดที่ ๒๒ หน้า ๓๐๓

^{๔๑} ๔๑ เรื่องเดียวกับเชิงอรอดที่ ๓๕ หน้า ๓๐๓, ๓๐๓-๓๐๔ และหน้า ๓๐๓-๓๐๔

... ข้อ ๒ ฝ่ายคนจีนอยู่โตม้งกับอังกฤษ มณฑลไต้หวันและมณฑลยูนนาน และข้าราชการในเมืองไทย และหัวเมืองที่เป็นขอบเขตอาณาแห่งท่านผู้ครองกรุงเก่า แล้วพวกประเทศอื่น ๆ ไท่ซุง และโอกาสในการซื้อขายและการอื่น ๆ เป็นคุณประการใด จะได้ออกคนจีนอยู่โตม้งกับอังกฤษเหมือนกัน อนึ่ง ถ้าคนจีนอยู่โตม้งกับกรุงเก่า จะไปอยู่ที่การค้าขายในมณฑลอังกฤษที่เขตแดนกับมณฑลไต้หวัน แล้วคนประเทศอื่น ๆ ไท่ซุงและโอกาสในการซื้อขายและการอื่นเป็นคุณประการใด ก็จะได้ออกคนไทยเท่านั้นเหมือนกัน

.....
 ข้อ ๔ ฝ่ายท่านผู้เป็นเจ้าที่บริวารของเมืองนครบัติน เมืองอิรลันด์ และเมืองซินธุสถาน ท่านสัญญาไว้ว่า ทั้งคนไต้หวัน ถ้าคนจีนอยู่โตม้งกับกรุงเก่า ไปค้าขายในมณฑลอังกฤษ พวกอังกฤษ จะทำสิ่งขึ้นโทษหรือวางโทษไม่ให้เสียประโยชน์ในการซื้อขายกันก็มีได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้ และฝ่ายท่านผู้ครองกรุงเก่า หรือยุบมาแล้ว ท่านสัญญาไว้ว่า ทั้งคนไต้หวัน เมื่อคนอยู่ในมณฑลอังกฤษ จะเข้ามาค้าขายในกรุงเก่า ฝ่ายกรุงเก่านี้จะทำสิ่งโทษหรือวางโทษคนอังกฤษ มุ่งค้าเท่านั้นเสียประโยชน์ในการซื้อขายกันก็มีได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้...

ในด้านการค้าขาย อังกฤษต้องการให้ไทยลดค่าธรรมเนียบค่ามากเรือให้หน่อยสอง วันไว้แก่เจ้าของสินค้าแก่ท่านผู้อื่น เช่น เจ้าชายสิททิกากาก่าสิลา ให้ต่อค้าไทยและพ่อค้าอังกฤษ ไท่ซุงขายแก่กันโดยเสรีไม่มีกีดขวาง เบอร์ เจมส์ มุก จึงได้วางสัญญาทางการค้าขายเปลี่ยนแปลงใหม่จากเดิม คือ

... ข้อ ๑ จีนเป็นสองท้องห้ามมิให้ซื้อขายแบบในแดนตะวันออกกรุงเก่า ถ้าใครเอาสินค้ามา จำได้ให้รับเงินนั้นเป็นสองหลวง และผู้เอามาโทษเสียเป็นเงินเหรียญร้อยนับ ถ้ามิได้ใช้เงินให้เขาก็จำไว้กำหนด ๑ เดือน

ข้อ ๒ สินค้าทั้งเจ็ดสิ่งนี้ คือ น้ำมัน • ปูนุกินและหินปูนรวมไว้เป็น • เหล็ก • ตะกั่ว • เหล็กกล้า • ยาง • ไม้สัก • เป็น ๑ ประเภทด้วยกัน ทั้งเจ็ดสิ่งนี้ ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพอย่างเดียว จะเรียกเก็บภาษีไม่ผิดกฎหมายที่จะเห็นชอบ ใน กรุงเทพ เว้นแต่ถ้ามีค่าในท้องอังกฤษ จะเอาของเหล่านี้บรรทุกเข้ามาขาย หรือจะบรรทุกเอาไปก็มีได้ หามเสีย เว้นไว้แต่มีสัญญาของขุนนางไทยอันเป็นเจ้าพนักงานยอมให้จึงจะทำได้

ข้อ ๓ ชาวสารภี ชาวเบือกกี และของขึ้นข้างล่างที่เมืองสินคาอย่าให้ของเสีย คำภาษี เว้นไว้แต่ค่าภาษีกำหนดไว้ในคำสัญญาในนี้

ข้อ ๔ เว้นไว้แต่สินค้า ๑ ประเภท ที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพอย่างเดียว คนใด บังคับอังกฤษกีดกัน คนใดบังคับแห่งกรุงเทพกีดกัน จะซื้อขายกันในกรุงเทพนอกกีดกัน ใน เมืองอื่นอันมีท่าของกีดกัน จะทำได้ต้องมีให้ที่ของพระสารภี เมื่อว่าทั้งนี้เขาใจว่า เว้นแต่คำภาษีที่กำหนดไว้แล้ว เจ้าชายจะเอาสิทธิกำหนดภาษีได้ จะตั้งภาษีสินค้านั้นว่าเป็น ของขายในนอก เป็นของเข้ามาแทนของขายในมีได้ ผู้ใดขึ้นเงินเสีย ๑ บาท จะบรรทุก เข้ามาพักทานมิให้ ๑ บาทที่ท่าของง่าย อย่าให้ทำได้

ข้อ ๕ คำภาษีในน้ำจืดทรายขาว อันเป็นทาบะ ๒ สลึง คำภาษีจะไต่ว่า โห่โลกเข็มน้ำกับน้ำจืด ๑ บาทสินค้านั้นเป็นน้ำจืดกับน้ำจืดข้างหน้าก็เข็มน้ำกับ น้ำสินคาอันอันมิได้คิดเป็นเฉพาะที่ใช้น้ำของเจ้ามา และของที่เขาไปข้างนอก จากพื้นที่ ให้มีอำนาจมีคำภาษีไม่เสีย

ชาวสารภีให้เป็นภาษี	ทาบะสลึง	} คิดเป็นเฉพาะที่ใช้น้ำของ เจ้ามาและของที่เขาไป ข้างนอก
น้ำจืดทรายขาว	ทาบะ ๒ สลึง	
กรัง	ทาบะ ๒ สลึง	
เราสีหัว	ทาบะสลึง	
น้ำจืดทรายแดง	ทาบะสลึง	
เกลือ เกลือขลน	๒ บาท	
ไมยาง	ทาบะหนึ่ง	

ข้อ ๒ ถ้ากำนันอังกฤษบรรทุกของแพวาม บรรทุกของไม้ฝ้ายข้างนอก หรือบรรทุก
 ของเข้ามาทั้งบรรทุกออกในครัว ต้องใช้ว่าปากเรือราคา ๕๐๐ บาท ว่าในคิดเป็น ๑๒
 ไร่ถึงคน เมื่อจะชักปากเรือให้คิดขนาดกำนันปกติได้ ขึ้น ๒ กิโล ไร่ก็ความที่
 ทั่วมาก ถ้าปากเรือยังมีให้คิดเอาเฉพาะใจของเรือออก ค่าท่าเรือ ค่าเรือเข้า
 สารพัด สักกำนันว่าใครใช้ปากเรือยังมีแล้ว ถึงจะตนเองขึ้นที่ ๒ แห่ง หรือจะ
 บรรทุกของที่ ๒ แห่ง ๓ แห่ง ในเวลานั้นที่กรุงเทพฯ ก็มีท้องเรือไร้อีกในเห็นว่าเป็น
 อนึ่ง ถ้ากำนันอังกฤษเอาใจใส่เข้ามาในเขตกรุงเทพฯ มีรารอนาแต่จะร่วมแบ่ง
 เรือที่เสีย หรือจะเรือเก็บของอาหาร หรือจะเรือล่องน้ำว่ารัฐราคาเสียแก่กันที่มณฑล
 ย้ำให้เสียค่าปากเรือเด...

ความต้องการของอังกฤษที่จะขอแก้ไขสัญญาพาณิชย์ และ
 ขอเสรีภาพทางการค้าขายใน ๓ ข้อไทยได้ตอบว่า ไทยห้ามมิให้เข้ามาขายในพระราชอาณาเขต
 ส่วนหนึ่งและจะยอมให้ขายให้แก่รัฐบาลผู้เดียว สิบห้าอื่น ๆ ไทยก็ยก พให้ต่อค้าขายกัน
 ไทยไม่คิดขวาง เว้นไว้แต่สินค้าของห้าม คือ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ห้ามนำออกนอกประเทศ
 เนื่องจากท้องสงอนไว้เป็นกำลังบ้านเมือง สินค้าต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ก็เป็นของต้องห้าม
 เป็นธรรมดาเสมอ และในเรื่องที่ขออย่าให้ไทยขัดขวางการค้าขายใน ถ้ามีผู้ใดขัดขวางท่าการค้า
 ต่างประเทศ ก็ควรจะนำความมาแจ้งแก่พระยาภิรมย์สิน เพื่อจะได้อำนาจกล่าวให้ แต่ยังไม่ปรากฏ
 ว่ามีผู้ใดขัดขวาง ร้องว่ามีผู้ขัดขวางการค้าขาย หรือชาวไทยที่ไปค้าขายในต่างประเทศ เช่นใน
 จีน สิงคโปร์ และจาร์ตวา เป็นต้น ก็ยังมีวิสัยธรรมในของสถานที่ไม่ ไม่มีผู้ใดกล่าวว่า
 บ้านเมืองไทยขัดขวางการค้าขายเลย อนึ่งการขอลดราคาปากเรือที่สินค้าบรรทุกและไม้สินค้า
 ที่เข้ามาในกรุงเทพฯ จาก ๑,๓๐๐ บาท และ ๑,๕๐๐ บาท เหลือ ๕๐๐ บาทนั้น ไทยยอมให้
 ไม่ได้ เนื่องจากเป็นการเสียผลประโยชน์ เพราะเดิมค่าธรรมเนียมปากการค้านี้กำลังเคยยก

๕๓ เรื่องเกี่ยวกับเรื่องธรรมที่ ๕๐ หน้า ๕๓-๕๔

รวมมูลค่าทั้งสิ้นถึง ๒,๒๐๐ บาทเศษ เมื่อเขื่อนนี้เข้ามาขอให้เรียกรวมกับห้างรถเข็นเข้า
 ภาคเรือที่มีสินค้า ๑,๗๐๐ บาท และไม่มีสินค้า ๑,๕๐๐ บาท ไทยกับชาติไทยขอเสียรายได้
 ชุมชน " ไทยแต่อย่าง ๑ นี้ ไทยจึงไม่เห็นความจำเป็นและคงทำสัญญาทางไมตรีและการ
 ค้าขายไทยอีก เออร์ เจมส์ บุก จึงต้องกลับไปในเรือถึงสยาม ณ พ.ศ. ๒๔๑๓ (ค.ศ. ๑๘๗๐)
 ไทยไม่ยอมรับความความมุ่งหมาย ไทยไม่ให้ทำสัญญาในครั้งอังกฤษอีกในรัชกาลนี้ อาจกล่าวได้
 ว่า ไทยนำสิทธิระบอบการปกครองที่ระบอบเจ้าอยู่หัวไทยจะยอมเจรจาสิทธิระบอบทางกรรม
 ชาติเมื่อต้องการไว้ ชาติกับไทยไว้ และวางใจใจเดกราชของชาติเท่านั้น " การค้า
 ขายในสยามประเทศยุคแรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์จึงยังไม่เป็นไปโดยเสรี

การทำสนธิสัญญาใน พ.ศ. ๒๔๑๓

ความล้มเหลวของ เออร์ เจมส์ บุก ในการเจรจาสัญญากับไทย ทำให้รัฐบาล
 อังกฤษ พยายามที่จะใช้นโยบายรุนแรงเพื่อบังคับไทยให้เปิดประเทศ รัฐบาลอังกฤษได้มีคำสั่งไป
 ถึง เออร์ เจมส์ บุกให้กลับไปเมืองไทยอีก และให้เอาเรือรบในกองทัพอังกฤษที่ประเทศ
 จีนมาช่วย ถ้าไทยไม่ยอมเลิกหลังคือสัญญาที่ให้ใช้ อำนาจบังคับ และต้องให้ไทยยอมทำตามถึงคือ
 สัญญาความระงับระงับของอังกฤษให้ได้ ขณะที่รัฐบาลอังกฤษ ออกคำสั่งนี้ก็มีระงับด้วยเวลา
 ที่มีคารเนลีนรัชกาลใหม่ในเมืองไทย " จึงทำให้รัฐบาลอังกฤษระงับนโยบายดังกล่าวไว้
 ยังไม่ดำเนินการรุนแรง

^{๑๑} เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๓ หน้า ๑๘๗-๑๘๘, ๒๓๖-๒๓๗

^{๑๒} Volla, เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๓ หน้า ๑๙๖

^{๑๓} บทประพันธ์วรรณคดี ๒๒ เรื่องเกี่ยวกับเชิงอรรถที่ ๑๓ หน้า ๒๕

ในรัชกาลที่ ๓ ความพยายามของชาวต่างประเทศที่จะสร้างสัมพันธไมตรีกับไทยโดย
ไม่เป็นที่พอใจ ดังปรากฏได้แก่ชาวโปรตุเกส สเปน และอเมริกัน รอเบิร์ตสัน ไทยไม่ได้เปิด
โอกาสให้ยังคงยกย่องสิทธิพิเศษในทางการค้ามากเหมือนกับที่อังกฤษและอเมริกาได้ริ่จากจีน
(จากผลของสงครามจีน พ.ศ. ๒๓๖๓ - ๒๓๖๕) ซึ่งทำให้ชาวตะวันตกไม่พอใจคือ ความยาก
และความไม่สะดวกในการค้าขาย รวมทั้งการที่รัฐบาลยังคงติดพันอยู่กับอย่างอื่น ดังนั้นถ้า
ไว้จึงเป็นเพียงเศษกระดาษที่ไม่ได้ทำอันใดเลย ^{๕๖}

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเสด็จกลับราชธานีใน พ.ศ. ๒๓๖๘
นั้น พระองค์ทรงแต่งตั้งพระราชนัดดาองค์หนึ่งให้ไปติดต่อกับประเทศทางตะวันออก เพื่อระงับ
ปัญหาประเทศเหล่านี้ในนโยบายบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ ตามจดหมายเทศ จ.ศ. ๒๓๖๘ (พ.ศ. ๒๓๖๖)
โดยอาศัยเรื่องในเรือการค้าทางทะเล และความสัมพันธ์ของไทยที่จะกระทบต่ออันเนื่อง
การค้าในสมัยไปโดยสะดวก คงในหนังสือพิมพ์สิ่งตีพิมพ์ ดังนี้

...หนังสือพิมพ์ที่ร้านปริเยน เมืองสิงคโปร์ เมื่อ ๒๖ วัน ๓ ค่ำ เดือน
จัตวาศก ความที่ออกจากรหนังสือพิมพ์เมืองฟานายว่าช่วยเรื่องเมืองไทย แต่ในร้าน
เมืองสิงคโปร์เห็นความว่า นายร้านเมืองฟานายไม่เข้าใจดีในการแต่งกรุงไทย
ซึ่งประเทศที่อยู่เขี่ยนี้ นายร้านเมืองฟานายมาถือว่า ฉ่ำยังติดกับไทยเป็นปกติคือใน
การขึ้นการ ความว่าในแผ่นดินหัวใจก็ ตามเมืองไทยจะหาให้ซึ่งคนได้ความขึ้น
มากเหนือกรุงไทยไม่ การยังติดกับหัวใจตามแผ่นดินไทยให้ใกล้สักครั้งหนึ่ง เพราะ
ไทยนี้ไว้รักษาหนังสือพิมพ์ในอเมริกาไว้ เมื่อถึงราชบุรี ^{๕๖} มี ไทยกล่าวสืบเรื่อง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พระยาสุรสีห์ ราชบุรินทร์ เจ้าพระยาสุรสีห์ ราชบุรินทร์
มหาอำมาตย์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เรื่องในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
แห่งประเทศไทย ทรชนกร พ.ศ. ๒๔๖๖) หน้า ๕๕

เมื่อทรงขุนนางไทยที่อุทิศตนรับราชการต่ออังกฤษนั้น ๆ ถึงพระมหากษัตริย์ใน
 กรุงไทยก็มีคุณเขงทศกัณฐ์เป็นอันมาก มีขุนนางเรื่องใหม่ ๆ พระมหากษัตริย์
 ไทยมีพระอาการและน้ำพระทัยเปรียบเหมือนคนเสียจากการจำ กึ่งหนึ่งก็เป็นภาระอัน
 การที่อังกฤษจะพาให้คนไทยมาเดรงใหม่ก็มิได้หมายหน้าพาทไทยจะไปทำการอื่น
 จะไม่ได้ถูกทวงเงินเป็นเบี้ยขุดเหมือง มีคนจากที่อื่นในวังอังกฤษก็ไป สักการบ้าน
 เมืองสิงคโปร์ว่า นายบ้านเมืองบ้านเขา ถ้ารู้ว่าการเมืองบ้านเขาคงกับเมืองบ้านเรา
 ความต้องการกับเมืองบ้านเขาคงจะมีความเป็นดี และความดีว่าบ้านเรา ในบ้านเขานี้เห็นจะไม่
 อย่างนั้นหรือไม่ ด้วยพระมหากษัตริย์องค์ก่อนไม่มีผู้ว่าราชการเสียแล้ว เห็นว่าพระ
 สมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้าองค์ใหม่เสด็จขึ้นเสวยถึงฉัตรบรรพตสมบัติ ทรงพระ
 ธิปไตยเสด็จ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งที่อาณาเขตบ้านเมือง
 แล้วก็มีพระโอรสโอรสต่าง ๆ เป็นอังกฤษเป็นอันมาก ถ้าอังกฤษจะไม่ทำหนังสือ
 สัญญาในทวีปก็เห็นจะได้ตามขั้นตามควร แล้วสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชเจ้าก็ทรง
 ประสงค์ให้ลูกของตามข้างสี่เสด็จเข้ามาตามบ้านเมือง และสมเด็จพระมหากษัตริย์พระองค์
 นี้ให้พระคำว่าเป็นคนยากจนอันลงมา ก็เสวยพระโอรสโอรสต่าง ๆ อังกฤษที่เข้ามา
 กรุงไทย ก็มีไปป้องกันรักษาตามเมืองต่าง ๆ ตามบ้านเขุ ก็มีไปรบกับคนนอกที่อยู่ในบ้าน
 สิงคโปร์อันมีคนต่างอยู่ครั้งนั้นก่อน ก็เจ้าเมืองสิงคโปร์ก็มีหนังสือมาขอแล้วไม่ได้ใน
 ใจไปตามใจสมัคร ทั้งแต่เสด็จขึ้นเสวยถึงฉัตรบรรพตสมบัติมาจนเดี๋ยวนี้ แลกรุงไทยก็
 แลบ้านเมืองในต่างบ้านถึงกันอยู่เสมอ ไม่นานเสด็จไป เมืองไทยก็ระบือกันถึงกัน
 เพราะคนและสมเด็จพระมหากษัตริย์องค์ใหม่ของไทยหาวิธจำจำ แลการเห็นเห็นว่า
 ความเป็นจริงจะสำเร็จ และคนก็พาให้สืบข่าวเรานั้น ก็จะมีข่าวพาทให้รู้ทุกบ้านด้วย
 เห็นผลเห็นประโยชน์อันมาก แลคนเมืองหลวงบ้านบ้านมีให้สืบข่าวทางสิ่งของคราก
 บุกเมือง ความเห็นของเจ้าจึงรู้ทุกบ้าน คนข่าวได้เข้าข่าวมาความของเมืองหลวง

ไม่ได้ถือกันทางยูโรปไปไม่ได้อะไร นอกจากเขาก็เข็ดขยาด จึงพากันหนีไปมากไป จึงควร
 ที่ท่านนักภาษาศาสตร์นั้น ผู้ที่ขายไม่ได้ก็ทำหนังสือพิมพ์ขายไป ดูเรื่องอะระฮากที่มีอยู่
 ที่จังหวัดพระนครทางบูรพาบุรีอันเป็นสุข ก็คงจะเห็นว่า การเข้านี้มีประโยชน์
 บ้านเมืองนั้นหนัก คงจะตั้งเองเสียใจให้ขึ้น... ที่เมืองเชียงใหม่ จะปลูกมะ
 หักที่โคกขาม ในบ้านนี้ของเมืองเชียงใหม่เป็นอันมาก แต่ก็มีฝรั่ง ๆ มีของและ
 ของวิเศษต่าง ๆ ของเหล่านี้ไม่มากนักจะเป็นประโยชน์กับเมืองไทย และพวกของที่ไม่
 ักขายในเมืองไทยเป็นอันมาก บ้านเมืองอะระฮากที่มีพระของเมืองนี้คงอยู่ในราช
 สมบัติรามโค ก็คงจะปล่อยให้พวกอังกฤษเข้ามาค้าขายได้โดยสะดวก...

โดยเหตุนี้ใน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๗๑๒) รัฐบาลอังกฤษได้ทราบข่าวระบอบสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชหฤทัยในการค้าขายกับฝรั่ง จึงได้แต่งให้เซอร์ จอห์น บอลริง
 เจ้าเมืองฮ่องกงเป็นอัครราชทูตเพื่อกระทำการค้าขายของสมเด็จพระราชินีกับเจ้าเมืองต่าง
 แห่งจีนซึ่งทางเหนือและการค้าขาย "ทางด้านการค้าขายนั้นไม่มีการขายให้พ่อค้าจีน
 เข้ามาค้าขายได้โดยสะดวก ไม่มีการคิดภาษีอากรอย่างเข็ดขยาดดังพวกใจท้าวไทย
 ดั้งเดิมว่า

...ข้อ ๔ ว่า ค่าธรรมเนียมมากเรียกที่เรือเรียกกันทุกท่าซึ่งก่อนเวลานี้ผู้ว่าเจ้าเมือง
 ในสยามเรียกว่า ๔๐๐ ปี นั้นจะยอมเรียกเสียครึ่งแห่งซึ่งที่อื่นนี้ได้ ก็ไม่มีใครจะ

^{๕๑} ทัศนะแห่งกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๕ กองพระยาพิชัยโพธิ์ หลวงภูมิกษาภิ
 ๑๗๑๒ เล่มที่ ๑๐ หน้า ๑๒๕ เรื่องการแต่งธรรมเนียมเมืองเป็นอันมากเป็นอัน มากกว่าในรัชกาล
 ที่ ๔ (สองจากค่า ๑,๒๐๐ บาท เป็น ๑,๐๐๐ บาท (Hallett, ๑๙๑๒, หน้า ๒๕)
^{๕๒} พระราชบัญญัติการค้าที่ ๒๒ เรื่องเมืองขึ้นเมืองวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๑๙๑๕

เสียงเด้ากบี่ดังของชาวน้ำชาออก สิบห้าชาเด้าจะคล่อง เสียงกบี่ ๑๓๓ ตะสาม จะเดิน
 เป็นของๆ จะเดินเป็นเงิน ก็ราวๆ ความร่ำรวยจะเข้าตุ๊กแต่ใจเจ้าของจะเดิน ถ้าของ
 เสียงกบี่ ๑๓๓ ตะสาม แล้วของจากท่านไม่ใคร่ จะเหวี่ยงมือลงในปากคนเดินเอาใจ
 จะต้องรักษาสิ่งของที่เขากินไว้กับเจ้าของให้ครบ ถ้าราวๆ สิ่งของไม่ตกลงกัน ต้อง
 ไปบอกกงสุล ๆ จะเรียกทักอากาศแห่งศาลาของนายบิราราคณมนตรี ถ้าถูกทักอยู่ใน
 บิราราคณมนตรีมีลูกเข้านับเข้าน่า ๗ ๘ ขุนฯ ไม่ต้องเสียงกบี่ จะต้องขายสิ่งไปหมด
 เจ้ากบี่ ถ้าเจ้ากบี่ไม่โอ้อะไรใจ ใจให้ลูกกบี่ออกไปไม่ต้องเสียงอะไร ถ้าถูก
 อยู่ในบิราราคณมนตรีเขาเดินไฮ้ถึงของนายบิราราคณมนตรี ขุนฯ ให้กับเขาเดินไฮ้
 แลของที่เดินไฮ้ก็จะหนีลูกออกไปนั้น คือของของสิ่งนั้นก็ครบ จนได้เดินไฮ้แล้วลูก
 กาน้ำออกไว้ในเสียงกบี่แล้วเสียง กบี่จึงไว้เป็นเสียงกบี่ในกรุงเขมร จะเรียกเป็น
 สมบัติความเดินเป็นกบี่นั้น กบี่ใน กรุง เขมรเรียกอย่างไรก็ได้เขาเดินไฮ้
 กบี่เดินไฮ้ใน กรุงสิ่งจะเรียกกบี่ในกรุง จะเรียกกบี่ในกรุงเรียกอย่างไร ได้คำเทศ
 แล้วในบิราราคณมนตรีมีลูกเข้านับเข้าน่า ๗ ๘ ขุนฯ เป็นรั้วเข้าน่า ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด
 เสียงกบี่ข้างในแล้ว เมื่อลงเรือไม่ต้องเสียง หลอดกระดาษในบิราราคณมนตรี จะ
 ขอบให้ลูกเข้านับเข้าน่า ลูกเข้านับเข้าน่า และของที่เขารายนั้น ถ้าลูกเข้านับเข้าน่า มีในกรุง
 ผู้ใดมีของวางตามปราม ถ้ามีที่ท่าในบิราราคณมนตรี สิบห้าที่เดินไฮ้เรือไปเข้านับเข้าน่า
 แล้ว ขันไปจะขอบกระดาษให้เรือไปเข้านับเข้าน่า ๆ ก็จะมีกระดาษให้ลูกกบี่ในกรุง
 อังค ขันเข้านับเข้าน่า ลูกเข้านับเข้าน่าในบิราราคณมนตรี จะเข้านับเข้าน่าเรือ ๗ ขุนฯ เข้านับเข้าน่า
 ขันเข้านับเข้าน่า แต่ข้านับเข้าน่าของข้านับเข้าน่าในกรุงไม่เข้านับเข้าน่า มีข้านับเข้าน่าตาม
 ไม่ให้ออกไปได้ เงินของข้านับเข้าน่าได้ข้านับเข้าน่าออกไปไม่ต้องเสียงกบี่...

๑๓๓ ขันเข้านับเข้าน่าในบิราราคณมนตรี ๕ เรื่องเสียงกบี่ในกรุงเขมร ๑๓๓ จ.ศ.

โดย เพลิน พงษ์สิทธิ์ ศึกษาดูงานในทวีปและการรักษาสิ่งแวดล้อมกับเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ระหว่างไทยและอังกฤษจึงเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และการค้าขายที่ไทยเคยมีอยู่แต่ก่อน ไทยอนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษซื้อและขายสิ่งของได้ความหมายใจ เป็นการค้าไทยเสรี ไม่ตีคู่ขึ้นเขารวมตนเอง ยกเว้นสินค้าบางชนิด และยกเลิกค่าระดมเงินฝากค่าขึ้นเขารวมเป็นบริเวณ เก็บภาษีศุลกากรจากสินค้าในอัตราร้อยละสาม ในประวัติศาสตร์ไทยกล่าวว่า พ่อค้าจะนำสินค้าเข้ามาขายในกรุงเทพฯ ได้ทุกชนิด นอกจากอาชญากรรมที่สิ่งจำนำเข้ามาต้องจ่ายให้แม่รัฐบาล และต้องรวมไว้กับเจ้าอาสินเท่านั้น ^{๕๐}

วิถีชีวิตคนไทยที่เรียกเก็บเงินค่าสินไหมชดเชย ชำนาญวิถีชีวิตการค้าที่นิยมในท้องเสียเลย เสียแต่เรื่องศุลกากรเรือ คือสินไหมชดเชยสินไหม

งาช้าง	หามละ ๑๐ บาท	ง	หามละ ๖ บาท
นอระมาด	หามละ ๕๐ บาท	กระวาน	หามละ ๑๕ บาท
งัว	หามละ ๖ บาท	หอมแดง	หามละ ๑ บาท
ขอนกกระทิง	หามละ ๒ บาท ๒ สกิง	หมากเหม็ง	หามละ ๑ บาท
กัทลี ^{๕๑}	หามละ ๒ สกิง	ทุเรียนขาว	หามละ ๖ บาท
ทุเรียนดำ	หามละ ๓ บาท	ผลกระเบา	หามละ ๒ สกิง
หางนกยูง	หามละ ๑๐ บาท	กระดูกโคกระดือ	หามละ ๑ โท
หนังแมว	หามละ ๒ สกิง	อกเต่า	หามละ ๑ บาท

^{๕๐}สง่า กาญจนาคพันธ์ เรื่องเกี่ยวกับเงื้อมมือที่ ๒๒ หน้า ๑๑๖

^{๕๑}กัทลี เป็นไม้เถาขนาดใหญ่ชนิดหนึ่งใบยาวชอกกนดและ ก้นตรง ๆ มีเส้นดำ ๆ

ไข่นกเขา (ทศนาครบรรณมีราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๑๕)

พริกแดง	พริก	๑	ตลับ	กระดองกระต่ายน้ำ	พริก	๑	บาท
พริกทะเล	พริก	๓	บาท	กระเพาะปลา	พริก	๓	บาท
พริกขี้หนู	๑๐	๑๐๗	๒	หินงอกกระเทียม	๑๐๐	๑๖	๒ บาท
สีเสียด	พริก	๒	ตลับ	เม็ด	พริก	๒	ตลับ
พริกขี้หนู	พริก	๒	ตลับ	ถั่วขาว	พริก	๔	บาท
เปลือกปลาไหล	พริก	๒	ตลับ	เนื้อไม้	พริก	๒	บาท
พริกกระเทียม	พริก	๓	บาท	เชือกวางแก	พริก	๑	ตลับ
เชือกวางแก	๑๐	๑๐๗	๑	ถั่วขาว	๑๐๐	๑๖	๒ บาท
พริกขี้หนู	พริก	๓	บาท	เนื้อไม้	พริก	๔	บาท
พริกขี้หนู	พริก	๑	บาท	กระดองปลา	พริก	๑	บาท
กระดองปลา	พริก	๔	บาท	เชือกวางแก	พริก	๑	ตลับ
พริกขี้หนู	พริก	๑	ตลับ	พริกขี้หนู	พริก	๑	ตลับ
เม็ดส้ม	พริก	๔	บาท	พริก	พริก	๑	บาท ๒
บ้านใบ	พริก	๑	บาท ๒	พริก	พริก	๑	บาท ๒
ปลาใบไม้	พริก	๑	บาท	พริก	พริก	๒	ตลับ
เนื้อส้ม	พริก	๒	บาท	พริก	พริก	๑	ตลับ
ไม้แดง	พริก	๒	ตลับ	พริก	พริก	๑	บาท ๑
ข้าวสาร	พริก	๑	บาท	พริก	พริก	๒	ตลับ ๑๐

“ในพืชที่ไว้เขียนไว้ในสัญญาที่กล่าวถึงข้างต้นนี้เป็นพืชหนึ่ง

“เบ็ หรือ เบ็ คือ พืชตระกูลหนึ่ง มีรสขมและขื่น มีรากที่ขรุขระและมีเนื้อไม้เป็นเครื่องเทศ เรียกว่า โศรกะกั้ง ในพืชที่ขรุขระมีรากของเบ็ใช้เรียกว่า เบ็ (strychnos nux - vomica) (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕) หน้า ๑๖๖

สินค้าที่ทรงเสียดำเนินในเขตการค้า ไร่ของเสียดำเนินไร่ซึ่งผูกพันกับเงินตรา

- น้ำตาลทรายขาว   หนานละ ๒   ๓๕๖
- น้ำตาลทรายแดง   หนานละ ๑   ๓๕๖
- ข้าวเหนียวเมล็ด   เกียนลาวี ๑๐   ๓๖๗
- เหล็กไทย   หนานละ ๑   ๒๗๗

ข้าว   ๑๖,๐๐๐   ๓๕   ๑   ๒๗๗

ข้าวเหนียว   ๑๖   ๑๒๗   ๑

ข้าว   ๑๖   ๑๒๗   ๑

ข้าว   ๑๖   ๑๒๗   ๑

ข้าว   ๑๖   ๑๒๗   ๑

ข้าว   ๑๖   ๑๒๗   ๑

ข้าว   หนานละ ๑   ๒๗๗

ข้าว   เกียนลาวี ๒   ๒๗๗

ข้าว   ๑,๐๐๐   ๓๕   ๑   ๒๗๗   ๑   ๓๕๖

สิ่งของทั้งปวงนอกจากที่กล่าวไว้นี้ ให้เสียดำเนินไร่และเสียดำเนินไร่ ไร่ได้เรียกเงินขึ้นในอีก และไม่ให้เรียกภาษี เป็นสองชั้น เมื่อของบรรทุกเรือในท้องเสียดำเนินไร่

กรณีซึ่งชาติไทยทำกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๖๔ นี้ จัดได้ว่าเป็นการยกเลิกการค้าเสรีระหว่างสองชาติที่ได้แยกกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ไทยได้เปิดการค้ากับต่างประเทศอย่างเสรี ไม่มีสินค้าของพระองค์เอง หรือสินค้าของพม่าหรือสยามอย่างอื่น ซึ่งจากไทยได้ทำสัญญาทางไมตรีและการค้าขายกับอังกฤษแล้ว ไทยก็ได้ทำสัญญากับประเทศต่าง ๆ อีกหลาย

พจนานุกรมแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ เรื่องเกี่ยวกับเงินตราที่ ๑๑

แล้วยังมีอีกมากที่ ย่างเพื่อกิ่งทองในรูปร่างที่ อธิบายไว้ข้างต้นซึ่งเคยพบที่เมือง อเมริกัน
 ในรูปของ โคนเขาตามธรรมชาติของธรรมชาติในทวีปอเมริกาเหนือเป็นเวลานานอันหนึ่ง
 อยู่ในหนังสือที่พิมพ์แล้ว แล้วยังมีอีกหลายแห่งที่พบในอเมริกาเหนือ ในทุกวันนี้ เขานำมาขาย
 ในรูปของแท่ง แล้วยังมีอีกในรูปของแท่งในลักษณะของแท่ง มีหลายชนิดในรูปของไม้ไผ่
 เบื้องล่างของภูเขาของประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้
 เมื่อได้ไปตั้งบ้านเรือน อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทางทิศใต้ ของเขามันมีเมืองใด ที่ขึ้นชื่อใน
 คำศัพท์ในภาษาเป็นเขียน เพื่อจะไม่ให้มีความ รบกวนถึงเรื่องเกี่ยวกับสิ่ง ๒ อย่าง ที่ได้
 ศึกษามาในรูปของ ๑. ที่เรียกว่า "น้ำร้อน" "น้ำกรด" แล้วยังมีสิ่ง ๒. ซึ่ง
 ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศถึงขนาดความเสียหายโดยตลอดโดยสิ้นเชิง... ๒๖

หลังจากที่ได้กล่าวถึงลักษณะแล้ว พวกสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ที่เมือง ร้อยกิโลเมตร เขามัน
 ถูกกล่าวถึง ๑. ที่เป็นลักษณะเล็ก ซึ่งเท่ากันกับ ความยาวเล็ก ๆ ของพวกสิ่งมีชีวิตที่เลี้ยงที่การ
 ศึกษาที่ในภายหลัง แม้พวกสิ่งมีชีวิตจะมีอายุสั้นไป แต่สิ่งมีชีวิตที่มีอายุสั้นที่เลี้ยงที่การ
 ศึกษาเมื่อถึงขั้นนี้แล้ว ๑. ของมันมีลักษณะคล้ายคลึงกับพวกอื่น ๆ เช่นพวกใน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายงานโครงการวิจัยเกี่ยวกับโรคที่ ๑ เรื่องเกี่ยวกับเรื่องครั้งที่ ๑